

Hans Christian Andersen

- hvordan var han egentlig?

Frede Lauritsen

Hjemmet og familien:

På adressen Hans Jensen Stræde 43-45 i Sct. Hans Sogn i Odense, blev der 2. april 1805 kl. 1:00 født et drengebarn. Om adressen har eftertiden dog rejst en vis tvivl. Huset blev dog allerede i 1908 indrettet som museum og er et af verdens ældste digtermuseer. Måske var den lille dreng borger nummer 6.000 i Odense, for det var, hvad der dengang boede i Danmarks næststørste by.

Forældrene Anne Mari Andersdatter (1765-1833) og Hans Andersen (1782-1816) blev 5. jan. 1805 trolovet og 2. feb. gift i Sankt Knuds Kirke i Odense, altså to måneder før drengen blev født.

Moren den 40-årige Anne Mari Andersdatter var robust og hårdtkæmpende. Hun var født udenfor ægteskab, og blev som barn jaget ud for at tigge. Hun var analfabet, overtroisk og særdeles snaksalig, men havde et stort hjerte. Hun hjalp med høstarbejde, skyllede flasker på et apotek og vaskede tøj for folk i Odense Å. Det var en kold tjans, så ved hjælp af snaps forsøgte hun at holde varmen og blev efterhånden temmelig alkoholiseret.

Faren den 20-årige Hans Andersen var en fattig lappeskomager og freskomager, intellektuel, begavet og med en udpræget poetisk natur, men tavs, indesluttet og nærmest depressiv.

Mormoren Anna Sørensdatter var fattiglem i Bogense, hvor hun døde i 1825.

Farmoren Anne Cathrine Nommensen (død 1822) var en elskelig dame, med milde, blå øjne og en fin bygning. Hun var ærekær og forfængelig, for hun var særdeles bevidst om, at hun stammede fra en adelig familie. Hun holdt meget af den nyfødte dreng, som hun nærmest forkælede.

Farfaren Anders Hansen Traes (død 1827) var landsbyskomager og sindssvag. Han endte sine dage i "*dårekisten*" på Gråbrødrehospital.

Anne Mari Andersdatter havde også en datter, Karen Marie, der var født 27. sept. 1799 også i Hans Jensen Stræde. Faren til Karen Marie var en gift pottemagersvend, Daniel Jørgensen Rosenvind. Han var en aktiv herre, der udover Karen Marie havde flere børn udenfor sit ægteskab. Karen Marie har næppe boet i hjemmet på Hans Jensen Stræde. Betydningfuld er det, at intet i denne histories hovedpersons enorme skrivelser blot antyder denne halvsøster, hun skulle åbenbart ikke anerkendes i familien. I sin selvbiografi skriver han endog: "*Jeg var eneste barn og blev i høj grad forkælet,*" endskønt man ved, at han genfandt halvsøsteren i 1842 som vaskekone i Borgergade i København. Muligvis har hun også været prostitueret. Kun i breve fra moren omtales datteren Karen Marie, der døde af brystsyge i Borgergade i 1846.

Drengen var som spæd svagelig og blev hjemmedøbt. Han blev fremstillet anden påskedag 15. april 1805 i Sct. Hans Sogns Kirke, hvor han fik navnet Hans Christian Andersen. Fadderne var Madam Sille Marie Breineberg, der bar barnet, og jomfru Frederika Pommer.

Fra 1807 flyttede familien til en 18 m² lejebolig i Munkemøllestræde 3 med have ned til Odense Å og tæt ved Sct. Knuds Domkirke. Et sted der stadig kan ses. Her boede de i 12 år til 1818. Moren Anne Mari Andersdatter blev i 1825 anbragt på fattigstiftelsen Doctor Boder Gråbrødrehospital i Odense, her boede hun, til hun døde af delirium tremens 7. okt. 1833.

Rektor for Slagelse Gymnasium har barslet med ideen om, at Hans Christian var søn af Kong Christian VIII (se 1839) og komtesse Elise Ahlefeldt-Laurvig, men det forbliver formentlig som

gisninger. Andre kilder melder, at Hans Christian var søn af en officer i Odense. Men i historien her går vi ud fra, at Anne Mari Andersdatter og Hans Andersen er Hans Christians biologiske forældre.

Barndommen:

Hans Christian var en skrighals som barn. Som dreng legede han ikke meget med andre drenge, ja, omgikkes næsten ikke andre børn, heller ikke da han kom i skole, hvor han selv i frikvartererne blev siddende inde. Han var ikke det, man kalder *"en rigtig dreng"* med slagsmål og skrammer. I stedet syede han dukketøj og nålepuder. Legede med dukketeater, hvor han spillede komedie på kaudervælsk: *"Jeg skrev stykker om konger og prinsesser, der talte med babelsk tungemål: Guten Morgen, mon pere! Har De godt sleeping?"* Hans Christian var et drømmende barn, der gik tænkende rundt med lukkede øjne. Hans poetiske far indviede ham i den litterære verden ved at læse Shakespeare og Holberg for Hans Christian.

Faren Hans Andersen, der skar legetøj til Hans Christian, var en stor beundrer af Napoleon, han meldte sig i 1812 som hvervesoldat med håbet om at komme hjem som løjtnant. Han kom dog aldrig i krig, men blev i 1816 syg med feberfantasier og døde 26. april, da Hans Christian var 11 år. Hans Andersen blev begravet på St. Knuds Kirkegård og efterlod ikke sin søn noget af jordisk værdi. Men fantasien og den digteriske evne som Hans Christian arvede talte des mere. Moren og Hans Christian boede fortsat i Munkemøllestræde, men Hans Christian var nu endnu mere overladt til sig selv. Meget af tiden spillede han dukketeater med det lille teater, faren havde snedkereret til ham. To år senere, 8. juli 1818, giftede moren sig med en 18 år yngre freskomager Niels Jørgensen Gundersøe. Men det blev en kort lykke, han døde allerede 4. maj 1822.

Hans Christians læselyst, hans dramatiske optræden med scener fra teaterstykker som han kunne udenad, samt hans klangfulde sangstemme, gjorde ham populær hos flere fornemme familier i Odense. Blandt dem var oberst Ove Høegh-Guldberg, der tog Hans Christian med til Odense Slot, hvor han legede med Prins Fritz, den senere Frederik VII (se 1848) og Prins Christian. Senere fik moren arbejde på Odense Slot, også da hændte det, at Hans Christian kom med. Han fik besked på, at hvis prinserne spurgte, hvad han havde lyst til, skulle han svare, at hans højeste ønske var at komme i Latinskolen.

Det kom han dog ikke, han måtte nøjes med fattigskolen på Fattiggården. På skolens skema stod religion, skrivning og regning, men det var meget beskedent, hvad han fik lært, måske på grund af at han var udpræget doven med hensyn til lektier. I hvert fald var han temmelig blottet for almindelige skolekundskaber.

Da Hans Christian som 14-årig i påsken 18. april 1819 skulle konfirmeres, fik han omsyet sin afdøde fars overkjole til en konfirmationsdragt, tilmed fik han et par støvler og følte sig både fin og flot. For at folk ikke skulle overse hans fornemme støvler, puttede han buksebenene indeni støvlerne.

Moren ville have Hans Christian i skrædderlære, mens farmoren mente, at et kontor var bedre. Ingen af delene behagede Hans Christian, han var fast besluttet på at tage til København. Årsagen var, at Det kgl. Teater (se 1748) året forinden havde besøgt Odense med et gæsteskuespil, der i den grad betog den unge Hans Christian. En kort tid i 1819 arbejdede han på en klædefabrik og et tobaksspinderi. Her optrådte han i spindestuen blandt de fattige arbejderkvinder, fortalte dem om

menneskets opbygning, idet han med kridt tegnede menneskenes indvolde på dørene og fortalte derudover historier.

Ungdommen:

Den 4. sept. 1819 var en dag med høj solskin. Den kun 14-årige unge mand stod klar for at tage med postvognen til kongens København som blind passager. Dog, står der, formedels 3 rigsdaler som sikkert er gået i postkarlens lomme. Sort arbejde kendte man sikkert også dengang. En rejse fra Odense til København var ikke noget man bare gjorde i datidens Danmark. Politimesteren i Odense skulle udstede et rejsepas, Hans Christians rejsepas kan i dag ses på Det kgl. Bibliotek. Moren havde pakket en bylt med tøj, hun og farmoren tog afsked ved postvognen med Hans Christian, der med kun 13 rigsdaler på lommen tog til hovedstaden: *“For at blive berømt,”* som der står. Modvilligt havde moren givet ham lov: *“Når han kommer til Nyborg og ser de vilde søer, bliver han nok bange og vender om igen, og så skal han i skrædderlære.”*

Men Hans Christian vendte ikke om, da han kom til Nyborg. Mandag morgen den 6. sept. 1819 så han fra Frederiksberg Banke for første gang København. Med sin lille bylt gik han gennem den lange alle ind gennem Vesterport. Det var netop i de dage, Jødefejden (se 1819) startede, så der var megen tumult i gaderne.

Hans Christian indlogerede sig i Gardergården nær Vesterport. Den første dag gik han tur til Det kgl. Teater, benøvet blev han over de fine bygninger. Med sit anbefalingsbrev fra bogtrykker Iversen i Odense, opsøgte han danserinden Madame Schall, der havde været med på Det kgl. Teaters gæsteskespil i Odense. Inden han trak i klokkestrengen, faldt han på knæ og bad til Gud om hjælp og beskyttelse. Danserinden erindrede ikke bogtrykker Iversen i Odense, men hun lod dog Hans Christian optræde med en sang og en dans. Dette var åbenbart ikke i hendes øjne særlig vellykket, så hun skyndte sig at få ham bort. Trods dette nederlag gik Hans Christian lige til fadet, henvendte sig til teaterchef Holstein for at søge ansættelse, men blev dog også her afvist som værende for mager, så han måtte nøjes med at købe en galleribillet til aftenens forestilling.

Efter to dage var Hans Christians formue skrumpet til 1 rigsdaler. Han måtte derfor tage stilling til, om han straks skulle rejse hjem til Odense igen eller gå i lære hos en håndværker. Han vidste imidlertid ganske godt, at hvis han tog tilbage, ville folk le af ham, så han valgte håndværket.

En københavnsk madame Thorgesen, der også havde rejst som blind passager med postvognen, gav ham husly i Ulkegaden 108, mad og en avis, alt sammen til en *“human”* pris. I avisen fandt Hans Christian en annonce fra en snedker i Borgergade, der søgte en dreng som snedkerlærling.

Døbeseddel og attest med diverse udtalelser om, at han var en skikkelig dreng, havde Hans Christian ikke, men indtil papirerne kom, gav mester ham lov til at flytte ind og straks begynde kl. 6 den næste morgen. Snedkersvendene og drengene holdt imidlertid så meget spas med den besynderligt udseende lange, unge mand. Så hen på eftermiddagen samme dag opgav Hans Christian sit nye job, der altså ikke varede dagen ud.

I Odense havde han læst om den italienske sanger Giuseppe Siboni, der var blevet direktør ved Det kgl. Musikkonservatorium. Selvtilliden fejlede bestemt ikke noget, for mange havde jo rost hans sangstemme, så han opsøgte Siboni og tænkte, måske han vil tage sig af mig. Hvis Siboni afviste ham, var der kun et at gøre, skyndsomt at finde en skipper og komme hjem til Fyn. Hos Siboni var der denne aften stort og fint selskab med bl.a. komponist og professor Christoph Ernst Friedrich Weyse (se 1774) og digteren Jens Baggesen (se 1764).

”Til Husjomfruen der lukkede op for mig, fortalte jeg ikke blot mit Ærinde, om at blive ansat som Sanger, men endogså mit hele Levnetsløb, hun hørte med stor Deeltagelse paa mig og maa have fortalt igjen en Deel deraf, thi jeg ventede længe, før hun kom tilbage, og da hun saa kom, fulgte hele Selskabet med. De betragtede mig Alle sammen. Siboni fulgte mig ind i Stuen, hvor Claveret stod; jeg maatte synge, han hørte opmærksomt til; jeg declamerede Scener af Holberg og et Par Digte, i hvilke Følelsen af min egen ulykkelige Stilling saaledes overvældede mig, at jeg brød ud i virkelige Taarer, og hele Selskabet applauderede.”

Det må bestemt have været en måbende forsamling. Engang bliver der noget af ham udtrykte Jens Baggesen, men pas på ikke at blive forfængelig når publikum giver dig bifald. Han talte også om den sande naturlighed, der så ofte gik til grunde med alderen.

Weyse, der selv var kommet fra fattige kår, havde fattet sympati for Hans Christian og benyttede aftenens stemning til blandt tilhørerne at arrangere en indsamling, 70 rigsdaler blev det til.

Da husjomfruen lukkede Hans Christian ud, klappede hun ham på kinden og rådede ham til næste dag at opsøge professor Weyse, han mener dig det godt, og ham kan du stole på. Og så tegnede hun, og endnu en pige i huset, sig hver for 9 mark i kvartalet.

Den følgende dag opsøgte Hans Christian sin kommende mæcen, Weyse. Overrasket og meget glad blev han, da han erfarede, at der var samlet penge ind. Indtil videre kunne han hver måned komme og hente 10 rigsdaler. Senere indsamlede Weyse 80 rigsdaler.

Hans Christian sendte et jublende brev til sin mor, der dog ikke forstod, at omsætte bogstaverne til ord, så hun viste stolt brevet frem, for derigennem at få en fornemmelse af hvad sønnen havde skrevet.

Uddannelse til sang, dans, ballet og skuespil:

Siboni lovede, at ville uddanne Hans Christians stemme og mente, at han som sanger ville kunne komme til at optræde på den kongelige scene. Siboni talte ikke dansk, men kun tysk, hvad Hans Christian ikke var sikker i. Her kom madame Thorgesen ham til hjælp og arrangerede nogle gratis tysktimer hos sproglærer Bruun. I 3/4 år gik Hans Christian til sang hos Siboni, men så gik hans stemme i overgang. Siboni havde på dette tidspunkt skiftet mening, udsigten til, at han skulle blive en udmærket sanger, var blevet ringere. Så han rådede Hans Christian til at stoppe med sangundervisning og i stedet rejse hjem til Odense for at lære et håndværk.

Humøret var langt nede. I sin fortvivlelse kom Hans Christian i tanker om sit kendskab til den flinke oberst Ove Høegh-Guldberg i Odense, der i København havde en bror nemlig digteren Frederik Høegh-Guldberg. Snart fandt han ud af, at Frederik Guldberg boede nabo til Assistens Kirkegård (se 1760), til ham skrev Hans Christian et brev med et efterfølgende besøg. Hans Christian blev venligt modtaget, Guldberg havde i brevet bemærket, hvor slet det stod til med Hans Christians bogstavering, så han tilbød, at give ham undervisning i dansk, endda også i tysk. Guldberg udgav et lille skrift, hvis indtægt han donerede Hans Christian, beløbet kom op på 100 rigsdaler, så nu havde Hans Christian udover Weyse og to piger hos Siboni fået endnu en sponsor.

Frederik Guldberg lavede en liste, hvor interesserede kunne donere et beløb til Hans Christians ophold, blandt disse var komponisten Friedrich_Kuhlau (se 1786), der også kendte til det at være et

fattigt barn. De forskellige donationer beløb sig til 16 rigsdaler pr. måned. Pengene gik alle til mad og husly hos den ”*velgørende dame*” madame Thorgesen fra postvognen. Hans Christian fik også tildelt to timers gratis undervisning i latin hos provst Bentzien. Men hans manglende flid med hensyn til lektielæsning var årsag til, at forbindelserne blev brudt.

Hans Christian forsøgte sig i 1820 på ballet- og danseskole på Hofteatret (se 1766) i København. Her opnåede han at få en statistrolle som trold, men det slap han ikke heldigt fra, en for lille trico revnede i ryggen. Efter et år måtte holde. Næste forsøg var på syngeskolen under Det kgl. Teater, men måtte også her holde. Han fik flere små statistroller, men i et brev af maj 1822 fra Chor- og Dandseskolen kom den nedslående besked, - de kunne ikke bruge ham, men håbede hans venner ville skaffe ham dannelse og kundskaber. Igen en påmindelse om at rejse hjem til Odense og finde sig et håndværk. Men teaterverdenen var en kærlighed, han aldrig forvandt.

Fattigdommen blev tyngende, han flyttede til et billigere logi nu i Ulkegaden 168, her døjedes han både med kulde og sult.

Stædigheden og håbet var der dog stadig. Han forsøgte nu at skrive skuespil, og 29. juni 1822 indleverede han to skuespil til Det kgl. Teater: ”*Røverne i Vissenbjerg*” og tragedien ”*Alfsol*.” Stykkerne blev afleveret anonymt den første af Hans Christians konfirmationsveninde frøken Tønder-Lund den anden af provst Gutfeld. Efter seks uger returnerede teatret stykkerne som ubrugelige for scenen. Manuskripterne var fulde af stavfejl, de røbede dermed hans fatale mangel på såvel skolekundskaber som almindelig dannelse. Dette påtalte teatret og skrev, at de ikke oftere ønskede at modtage skuespil i den standard. En påskrift antydede dog om visse kvaliteter i hans digteriske evner, så hvis Hans Christian ville studere alvorligt, ville han måske en dag kunne levere et arbejde, de kunne bruge. De skuespil han havde afleveret omhandlede hans evige kærlighed til teatret, men de blev aldrig succes.

Uddannelse:

En ukuelig og uforståelig evne havde den unge fattige knøs til at skabe sig forbindelser op i de højere sociale lag, ja, helt op i de kongelige rækker.

Det var provst Gutfeld, der omtalte Hans Christian hos geheimekonferentsråd og direktør for Det kgl. Teater Jonas Collin (se 1776). En person der skulle få stor betydning for Hans Christians videre skæbne. Efter Hans Christians afslag fra såvel teatret som Chor- og Dandseskolen trådte Jonas Collin til. Han formidlede, at Frederik VI (se 1808) tilstod Hans Christian 200 speciedaler (rigsdaler) årligt i tre år til finansiering af undervisning på Slagelse Latinskole. Primært for at lære latin, men ikke mindst for at få rettet den aparte Hans Christians kejtede manerer, der altid påtaltes som manglende dannelse.

Den lange 17-årige Hans Christian blev anbragt i anden klasse sammen med 12-13 års drenge. Naturligvis gav det en kløft med hensyn til alder og højde. Skønt kommet fra fattige kår var han 185 cm. høj svarende til 25 cm. over gennemsnitshøjden for voksne mænd. Forbavsende - for det var normalt de velhavendes børn og dermed de velnærede, der var de højeste. Dertil kom hans kejtede manerer.

Også hvad almindelige skolekundskaber angår, var der en kløft, for Hans Christian var temmelig blottet for viden, og køn var han heller ikke.

Kvartalsvis fik Hans Christian besked om at hente donationen hos Jonas Collin, der blev hans mæcen. Collin hjalp også andre unge talenter bl.a. Steen Steensen Blicher.

Slagelse Latinskole havde 14. sept. 1822 fået ny forstander, Simon Meisling (1787-1856). Den nye rektor skulle vise sig at være en tyran, der elskede at ydmyge og latterliggøre eleverne. Hans Christian frygtede ham. Efter fire år søgte Simon Meisling stilling som rektor ved Helsingør Latinskole og fik stillingen. Ejendommeligt nok bad han Hans Christian følge med til Helsingør, hvor der efter Meislings mening var større mulighed for at få studentereksamen. En flytning Jonas Collin havde godkendt. Hans Christian var, hvad skolefag angår, blevet flittig. Frygten for at skuffe sine velgørere og ikke mindst at gå glip af kongens understøttelse vejede tungt. Simon Meisling tilbød, at Hans Christian kunne bo hos ham for samme beløb, som han gav i Slagelse. Betydningstomt nok valgte Hans Christian at flytte med den frygtede rektor til Helsingør, måske turde han ikke andet. Eller kunne det måske tænkes, at Simon Meisling på anden måde havde en klemme på Hans Christian. I alt fald tog han afsked med Slagelse.

Men Hans Christian trivedes bestemt ikke under rektor Simon Meislings vinger, og fru Meisling gjorde det ikke bedre, hun levede bestemt op til sit ry, der sagde, at hjemmet bestod af rod og griseri. Hans Christian blev tungsindig, så tungsindig at han tumlede med tanker om selvmord. I denne mørke tid skrev han digtet: "*Det døende barn*," der blev trykt sept. 1827. Jonas Collin erfarede hurtigt, hvordan det var fat og besluttede, at Hans Christian skulle tages ud af skolen.

Den 18. april 1827 gik Hans Christian ind til Simon Meisling: "*Jeg vil nu sige Dem Farvel! Og tak for alt hvad godt De har viist mig!*" Meislings svar var klart og kort: "*Rejs De ad Helvede til!*" Hans Christian begyndte i København på privat undervisning af historikeren Ludvig Chr. Müller. Sept. 1828 blev den 23-årig Hans Christian endelig student, og han var nu kommet op blandt de allerbedst begavede. Men undervejs opnåede han gentagne gange at få en ordentlig drag "*prygl*."

Forfatterskabet:

Efter sine ubehjælpssomt skrevne skuespil i 1822 og digtet: "*Det døende barn*," i hans tungsindige tid 1827 hos Meisling tog Hans Christian nu for alvor fat på at skrive. Hans første større arbejde blev: "*Fodrejse fra Holmens Kanal til Østpynten af Amager*," der blev udgivet 2. jan. 1829 af Hans Christian selv. Johan Ludvig Heiberg (se 1791) introducerede bogen, der blev udsolgt på ganske få dage og H.C. Andersen, som jeg fra nu af vil kalde ham, var med et slag blevet berømt. Udgiveren kanseliråd og forlagsboghandler C.A. Reitzel gav H.C. Andersen 100 rigsdaler for retten til at trykke et nyt oplag. Senere blev endnu et oplag trykt, og prisen skulle da blive en helt anden.

I årene fra 1828 til 1838 måtte H.C. Andersen nøjes med de indtægter, det gav at skrive, og honorarerne var ganske små. Han oversatte et par teaterstykker for Det kgl. Teater og skrev et par operatekster, som han overgav til en ung og ukendt komponist J.P.E. Hartmann (se 1805), som af den vej kom frem i lyset.

Men i 1838 fik H.C. Andersen tildelt en digtergage på 400 rigsdaler årligt, denne blev i 1845 forhøjet til 600 rigsdaler. I 1860 mødte han biskop og politiker Ditlev Gothard Monrad (se 1811), der mente, at de 600 rigsdaler burde hæves til 1000 rigsdaler som også Henrik Hertz (se 1797), Christian Winther (se 1796) og Frederik Paludan-Müller (se 1809) fik. Fra 1860 fik også H.C. Andersen sin digtergage på 1000 rigsdaler.

H.C. Andersens første roman: "*Improvisatoren*" er en meget personlig fortælling. En del af romanen, der udkom i 1835, er skrevet under en tur til Rom. Titlen valgte H.C. Andersen, fordi Peter Andreas Heiberg (se 1758) havde udtalt, at han betragtede H.C. Andersen som en slags improvisator. Kritikernes bedømmelse af "*Improvisatoren*" var meget varieret med både ros og dadel. Men romanen gjorde stor lykke i Danmark, blev læst af mange og grundlagde H.C.

Andersens senere verdensry.

"*Man gaar først så grueligt meget Ondt igennem - og saa bliver man berømt!*" Og berømt blev han så sandelig. Dog først i Sverige, Frankrig, Tyskland og England.

Ind imellem disse større opgaver slappede H.C. Andersen af med noget helt andet. I et brev af 10. feb. 1835 skrev han til B.S. Ingemann (se 1789): "*Dernæst har jeg begyndt på nogle Eventyr, fortalt for Børn, og jeg troer, det lykkes mig.*" Men det var egentlig slet ikke det, han ønskede, han ville være romanforfatter og allerhelst skuespilforfatter, når det nu ikke var lykkedes ham, hverken at blive sanger, balletdanser eller skuespiller. Eventyrene var i begyndelsen en bibeskæftigelse - det rene tidsfordriv. Hans første hæfte med eventyr udkom 8. maj 1835. Heftet indeholdt følgende fire eventyr: "*Lille Claus og Store Claus,*" "*Fyrtøjet,*" "*Prinsessen på Ærten,*" og "*Den lille Idas Blomster.*" Ikke alle litteraturkritikere var begejstret for denne nye og helt ukendte stil, en af dem skrev: "*En ikke uskadelig Læsning for Børn.*" Kritikeren Peder Ludvig Møller (se 1814) var den, der gav eventyrene mest ros, og H.C. Ørsted spåede, at hvis romanerne havde gjort ham berømt, ville eventyrene gøre ham udødelig. Og eventyrene spændte vidt fra umiddelbar tilgængelig og underfundig humor til dyb sorg, alvor og grumhed.

I årene fra 1835 til 52 skrev H.C. Andersen de fleste af sine eventyr. En del af dem ved man præcist, hvor er skrevet som fx "*Den lille Pige med Svovlstikkerne,*" der blev født på Graasten Slot (se 1709), "*Den lille Havfrue*" så dagens lys på herregården Lykkesholm (se 1391) og "*Den grimme Ælling*" på Gisselfeld.

Alle elsker vi hans eventyr og kender dem alle - og dog, for han skrev 156 af slagsen. Men en halv snes stykker vil de fleste nok kunne nævne: "*Hyrdinden og Skorstensfejeren,*" "*Tommelise,*" "*Reisekammeraten,*" "*Kejserens nye Klæder,*" "*Den tapre Tinsoldat,*" "*Stoppenålen,*" "*Isjomfruen,*" "*Svinedrengen,*" "*Klods-Hans,*" "*Snedronningen*" og sådan kunne jeg altså fortsætte 156 gange.

En del af eventyrene har en bestemt adresse, som fx "*Hun duede ikke,*" der fortæller om hans mors besværligheder og usunde liv som vaskekone ved Odense Å, "*Den uartige Dreng,*" der fortæller om hans ulykkelige kærlighed til Louise Collin og "*Skyggen,*" der handler om hans ven Edvard Collin. En stor del af eventyrene har en forunderlig dobbeltmening, der viser hans genialitet og en stor mester i at behandle sproget. Men der findes også enkelte, der i mine øjne synes ret "*tynde.*"

Flere gange læste H.C. Andersen op i Studenterforeningen af sine eventyr, de mange mennesker gjorde ham før oplæsningen nervøs - med feber endda.

I 1840-erne havde H.C. Andersen, med sine romaner og skuespil mere end sine eventyr, endelig opnået almindelig anerkendelse i Danmark.

I 1862 fik H.C. Andersen 300 rigsdaler af forlagsboghandler Reitzel for en udgave af eventyrene. Oplaget blev hurtigt udsolgt, og Reitzel tilbød ham nu 3.000 rigsdaler. Det var som at vinde i lotteriet, udtalte han, der selv var lidt af en spillefugl, han havde gennem årene en seddel i klasselotteriet - nr. 41 214, men overskud gav den dog aldrig. Indtægten blev fejret med endnu en rejse denne gang sammen med Jonas Collin.

Trods succes med eventyrene fortsatte han med at skrive romaner: "*O.T.*" udkom i 1836, "*Kun en spillemand*" i 1837, der for øvrigt blev læst af Søren Kierkegaard (se 1813). I 1857 skrev han dannelsesromanen: "*At være eller ikke være.*" Romanens hovedperson er Niels Bryde søn af portneren på Rundetårn. Han mister sine forældre og kommer i pleje hos præsteparret i Hvinningdal ved Silkeborg. Hans videnskabelige barndom fra observatoriet på Rundetårn kommer i strid med religionen i præstegården, og han vakler mellem ateisme og gudstro. H.C. Andersens sidste roman er "*Lykke-Peer*" fra 1870, den handler om et fattigt barns kamp for lykken.

Det var romanerne, der gjorde ham berømt i samtiden, men det var eventyrene, der gjorde ham verdenskendt og udødelig. Overalt på vores klode kan vi i boglader støde på H.C. Andersens bøger - specielt hans eventyr, og det er ikke fri, vi er lidt stolte, når det sker, - han er også dansker. Hans eventyr er oversat til omkring 150 sprog, hvad der kun er overgået af biblen. Flere noveller skrev han også bl.a. "*Klokken*," der fortæller om forskellen på fattig og rig og kontrasten mellem byens larm og skovens romantiske fred. I 1869 skrev han: "*Hønsegrethes familie*" en fortælling om Marie Grubbe (se 1643).

Pludselig var H.C. Andersens egne teaterstykker blevet populære på scenen, det gjaldt "*Mulatten*" og "*Maurerpigen*" begge fra 1840. Sidstnævnte fik dog en skarp kritik med på vejen af hr. og fru. Heiberg (se 1812): "*Andersen bliver ordentligt kjørt til vands.*" Heller ikke kritikeren og Det kgl. Teaters direktør Christian Molbeck var H.C. Andersen venlig stemt. Det skabte en misstemning så stor, at H.C. Andersen forlod Danmark, nærmest som en flugt, og tog på en større udenlandsrejse.

Men han var endelig blevet almindelig anerkendt i Danmark, så der kom endnu flere stykker på scenen, skuespillet: "*Ole Lukøje*" der blev skrevet på Nysø (se 1671), skuespillet: "*Mer end Perler og Guld*" der gav H.C. Andersen 100 rigsdaler i honorar, men fordi stykket "*gav Huus*," fik han ekstra 100 rigsdaler, og "*Nøkken*" der opførtes på Det kgl. Teater feb. 1853.

Selvbiografien: "*Mit livs eventyr*" udkom i to bind i 1855. Det er en fyldig beretning over alle hans gøremål frem til 17. dec. 1867. Bogen er spækket med en tusindtallig personske. Personer han har mødt på sine mange veje det ganske land rundt, og ikke mindre i de mange lande han har besøgt. Blandt navnene er der forbavsende mange fra litteraturens, musikkens og kunstens verden, som vi stadig kender. "*Mit livs eventyr*" består, inklusive de mange notater, af tæt ved 1100 sider. Den har været "*fodercentral*" til en stor del af denne histories oplysninger.

Også ganske mange digte og sange skrev H.C. Andersen. En stor del af dem er ikke særlig kendte, men nogle rager højt op i den litterære verden. Højst: "*I Danmark er jeg født*," der blev offentliggjort i "*Fædrelandet*" i 1850 og fremført ved indsamling til Landsoldaten (se 1858). Mange har peget på den som en værdig nationalsang til afløsning af Oehlenschlägers (se 1779): "*Der er et yndigt land.*" En anden kendte klenodie: "*Hist, hvor vejen slår en bugt.*" Også børnesange har han skrevet: "*Ride, ride ranke*," "*Pandeben! Godt det gror*," "*Danse, danse dukke min!*" og "*Lille Viggo, vil du ride ranke.*"

Sidstnævnte sang er skrevet til Jonas Collins dattersøn Viggo Drewsen (1830-88) næstældste søn af assessor Adolph Ludwig Drewsen (1803-85) og den muntre Ingeborg Collin (1804-77), Jonas Collins ældste datter. Den blev trykt første gang 27. okt. 1832 i *"Nyeste Repertorium for Moerskabslæsning."* Som stor blev *"lille Viggo"* student i 1850, cand. phil., assistent i finansministeriet 1859 og fra 1870 fuldmægtig. I 1873 blev han kontorchef i Livsforsikringsanstalten af 1871. Derudover skrev han som forfatter filosofiske værker. Viggo Drewsen meldte sig frivilligt i Anden Slesvigske Krig og blev optaget paa Landkadetakademiet som reserveofficersaspirant. Han rejste til Als, hvor han deltog i slaget ved Dybbøl 28. marts 1864 og blev 18. april under stormen på skanserne hårdt såret i benet. Liggende mellem andre sårede og døde blev han taget til fange og bragt til et preussisk lazaret i Broager. Adolph Ludwig Drewsen nedskrev sagn fra Silkeborgegnen og blev en god ven af H.C. Andersen.

H.C. Andersen er romantikkens fornemste repræsentant. Utrolig meget har han givet os, for bredt favner hans forfatterskab – 6 romaner, adskillige noveller, 7 rejsebeskrivelser, 47 teaterarbejder, selvbiografi, dagbøger der fylder 10 bind, digte en masse og altså 156 eventyr. Fantasi havde han, fantasi der er så nødvendig for en digter, fantasi som nogle kalder for – indbildningskraft.

Men trods de mange litterære genre er det som eventyrforfatter, vi alle, ja, hele verden kender og elsker ham. Han er uden tvivl Danmarks kendteste person. Ikke overraskende fik han i 1999 tildelt titlen - årtusindets dansker.

Forelskelser:

Ofte var H.C. Andersen forelsket. Hans erotiske higen, men samtidige seksualskrak, der grænsede til hypokondri, gav altid en skuffende udgang. Hans modsætningsforhold mellem kærlighedens rene følelser og den lavere liggende erotik blev en barriere, han ikke turde passere. Derfor valgte han altid askesen. Hans sind skiftede fra optimisme til sortsyn, og han forblev ensom alle sine dage.

På en ferietur i 1830 til Jylland og Fyn forelskede han sig håbløst i Riborg Voigt, datter af fåborgmatadoren Agent Laurits Peter Voigt. Så vidt vides blev hun hans første kærlighed. Men hun var allerede i 1829 blevet forlovet med forstmand Poul Jacob Bøving, med hvem hun blev gift 27. april 1831. *"To brune øjne jeg nylig så,"* skrev han til Riborg Voigt, den viser hans ulykkelige kærlighed. H.C. Andersen blev ven med Riborgs bror Christian Voigt, som han brevvekslede med.

Andre kvinder i hans liv var Erika Fogd, forfatteren Henriette Hanck, Anna Bjerring, Louise Collin yngste datter af Henriette og Jonas Collin, men hun var forlovet med auditør W. Lind, og de blev gift 25. nov. 1840. Sophie Ørsted datter af H.C. Ørsted, Charlotte Oehlenschläger datter af Adam Oehlenschläger, Mathilde Barck datter af en svensk greve, den svagelige og lidt handicappede Henriette Wulff kaldt Jette, der omkom ved en skibskatastrofe på skibet Austria i Atlanterhavet 13. sept. 1858. Om hende skrev Ingemann til H.C. Andersen: *"Skibet skulde udluftes ved at brænde Tjære, Tjæretønden væltede, og det brændbare Stof udbredte Røg og Flammer, der snart omspændte hele Skibet; man antog, at hun qvalt af Røgen, var død i Kahytten; den er nu hendes Gravkammer paa Atlanterhavets Bund."*

Af de 538 ombordværende blev kun 67 reddet. Kun en af skibets otte redningsbåde nåede at blive sat i vandet, og den kæntrade. Fire af redningsbådene brændte, og tre blev knust ved nedfiringen.

H.C. Andersens største kærlighed var *"Den svenske Nattergal"* operasanger Jenny Lind (se 1820). Han så hende første gang i 1840 og flere gange senere i Danmark. Her boede hun hos sin svenske veninde Helena Frederikke Håkonsson, der var gift med August Bournonville (se 1805). I

forskellige lande mødte han Jenny Lind, for undertiden tilrettelagde han sine rejser, så han kunne møde hende, hvor hun rejste på sine turneer. Det skete i Berlin i 1845, hvor Jenny Lind var på en turne frem til 2. april 1846. Han håbede, at hun ville invitere ham juleaften, men det gjorde hun ikke, så han tilbragte juleaften skuffende ensom, åbnede vinduet på sit hotelværelse og så op på den klare stjernehimmel, der denne aften blev hans juletræ. Denne lidende forklaring beretter han selv, men virkeligheden var en ganske anden, for han var inviteret til stor julefest hos fru Johanne Zimmermann, hvor han fik gaver og i det hele taget blev gjort meget stads af. Nej, han led bestemt ikke i stilhed. Til gengæld holdt han nytårsaften sammen med Jenny Lind, hvor dog også selskabsdamen Louise Johansson var til stede. Jenny Lind havde endda en fint indpakket gave til H.C. Andersen, men til hans store skuffelse var det "*kun*" et stykke sæbe.

I 1847 lagde H.C. Andersen sin rejse omkring London, for "*Den svenske Nattergal*" var netop i London for at optræde i operaen. H.C. Andersen fandt ud af, hvor hun var indlogeret, opsøgte hende og fik billetter til operaen, hvor han nød hende med tårer i øjnene. Sidst så han hende i 1853 som Jenny Lind-Goldschmidt. Idet hun i 1852 blev gift med den tyske pianist og komponist Otto Goldschmidt. Jenny Lind nærrede en søsters følelser for H.C. Andersen, mere blev det aldrig fra hendes side.

Kvinder beundrede H.C. Andersens digtning, den appellerede til deres romantiske følelser. De levede af drømme, henrykkedes af ord, og det var dengang næsten kun kvinder, der kunne læse. Hvorimod mændene ofte kritiserede eller latterliggjorde ham, det gælder også Søren Kierkegaard, der benyttede enhver lejlighed til at kanøfle ham. De var begge to meget egocentriske, jalousien blomstrede i en grad, så de næppe undte hinanden succes. Dette til trods deltog H.C. Andersen i Søren Kierkegaards begravelse.

Onde tunger har også mistænkt H.C. Andersen for at være homoseksuel, med sin nære ven den unge Edvard Collin (1808-86), hvad der dog ikke foreligger nogen beviser for.

Udenlandsrejser:

Efter datidens normer var H.C. Andersen uhyre berejst. Vi skal huske på, at hestetrukne postvogne var den almindeligste rejseform, for jernbanerne (se årene fra 1844 til 1884) var i sin vorden. Danmark første jernbane åbnede i 1844 på stækningen Altona-Kiel i Slesvig-Holsten, der dengang var dansk. I 1847 fulgte strækningen København-Roskilde, der altså var Danmarks næstførste jernbane, selv om den som regel kaldes den første.

Indledningen til H.C. Andersens mange udenlandsrejser begyndte 13. april 1833, hvor han modtog et toårigt rejsestipendium.

Allerede ugen efter 21. april startede han sin første rejse. Den gik gennem Tyskland med Paris som mål. I Paris opsøgte han den landsforviste professor Peter Andreas Heiberg, der havde fornærmet det danske styre groft med sit kendte slogan: "*Ordener hænger man på idioter - stjerner og bånd man kun adelen gir*". Peter Andreas Heiberg, der var et sproggeni, havde straks fået job i det franske udenrigsministerium. Han tog venligt imod H.C. Andersen, var gavmild og blev på sine ældre dage næsten blind og meget ensom.

Fra Paris rettede H.C. Andersen kursen mod Rom, hvor han arriverede 18. okt. 1833. Her mødte han Bertel Thorvaldsen (se 1770), der var byens kunstneriske midtpunkt, og vel nærmest blev betragtet som romer på sin tid. Thorvaldsen fik i 1833 af Pave Gregor XVI tilladelse til at åbne

Raffaels (se 1483) grav i Pantheon. Det blev konstateret, at det ikke var Raffaels hjerneskal, men abaten Desiderio d'Adjutorio. Under sit ophold overværede H.C. Andersen dermed Raffaels anden begravelse. Også en rejse til Pompeji (se 63 f.v.t.-79) nåede han. Hjemvejen gik over München, Wien og Prag. Aug. 1834 var han igen i Danmark.

Oktober 1840 forlod H.C. Andersen Danmark i vrede og skuffelse. Årsagen var som tidligere antydnet, at hr. og fru. Heiberg samt Det kgl. Teaters direktør Christian Molbeck udtalte en skarp kritik af teaterstykket "*Maurerpigen*." Denne kritik kunne H.C. Andersen ikke bære, så han tog på en større rejse.

Målet var igen Italien, ned gennem Tyskland gik turen. "*Der lærte jeg Natur og Kunst at kjende*," sagde han senere om sine rejser til Italien. Undertiden var hans skrivelser lidt naive, fx skrev han efter opholdet i Lübeck, at børnene var overraskende gode til tysk, bedre end han, der dog havde studeret tysk. Under denne rejse fik H.C. Andersen i Rom en voldsom tandpine, noget han led af livet igennem, og dertil feber i en sådan grad, at han følte døden nær. Han blev åreladt af værten og fik efter en uge det bedre. Under opholdet mødte han den ungarske komponist og tidligere vidunderbarn Franz Liszt (se 1811). Efter Italien gik turen videre mod Grækenland, dernæst til Konstantinopel i Tyrkiet. Turen tilbage til Danmark gik gennem Sortehavet, op gennem Donau med ophold i Wien.

Jan. 1843 rejste H.C. Andersen igen, denne gang var det Paris der trak. Her besøgte han den succesrige forfatter Alexander Dumas (se 1802), der hver dag opholdt sig i sengen til over middag og skrev med pen og blæk. Også personligheden Victor Hugo (se 1802), der var forfatter til "*Klokkeren fra Notre Dame*," mødte han.

Udtrykket: "*At rejse er at leve*," er i dag kendt af enhver og vel nærmest blevet et pseudonym for personen H.C. Andersen. Han brugte udtrykket første gang i 1844, da han rejste til Nordtyskland for at besøge Grev Rantzau og frue i Breitenburg, der havde medvirket til, at hans rejseunderstøttelse var blevet aktuel. Under denne tur mødte han den tidligere barnestjerne komponisten Felix Mendelssohn-Bartholdy (se 1809). Han besøgte også komponistparret Clara og Robert Schumann (se 1810). Derudover også et besøg hos Kong Christian VIII og familien, der holdt badeferie på øen Föhr.

Okt. 1845 forlod H.C. Andersen igen København for en rejse i det tyske rige. I Berlin opsøgte han, uden at have anbefalingsbrev med, folkemindesamlerne brødrene Jacob og Wilhelm Grimm (se 1812). Men til H.C. Andersens enorme skuffelse kendte de ham slet ikke og havde ikke læst noget af ham. En fæl nedtur for den "*verdensberømte*" H.C. Andersen. Efter at han igen var kommet hjem til København, blev han dog opsøgt af Jacob Grimm. Senere mødtes de alle tre flere gange og blev fine venner. På turen mødte han også den tyske naturforsker og forfatter Alexander von Humboldt (se 1769). Formålet med denne berlintur var sandsynligvis, som tidligere antydnet, at møde Jenny Lind, der netop var på turne i Berlin.

H.C. Andersen genså Rom for tredje gang 30. marts 1846. Her mødte han komponisten Rossini (se 1792), der kom for skade at afsløre, at han troede Danmark tilhørte Tyskland. Fra Rom rejste han over De Franske Pyrenæer til England, hvor han ved et selskab i London stiftede venskab med den beundrede forfatter Charles Dickens (se 1812), et venskab der udviklede sig til en stor brevvæksling. Det fortælles, at H.C. Andersen opholdt sig i fem uger hos familien Dickens, der fandt hans ophold temmelig anstrengende, ikke mindst fordi hans engelske sprog var ret elendigt.

Da H.C. Andersen på hjemturen i 1846 nåede frem til Hamborg, modtog han fra Kong Christian VIII Dannebrogordenen (se 1219). Det blev sagt, at ordenen var tildelt ham, før han rejste ud af landet, derfor skulle han have den, inden han igen rejste ind i sit fædreland.

Maj 1847 gik H.C. Andersen over land fra København mod V, mens han nød foråret og sin yndlingsfugl - de flyvende storke. Han gjorde som sædvanlig holdt på herregården Glorup (se 1580) S for Nyborg hos grev Moltke-Hvidtfeldt.

Fortsatte over Odense mod Hamborg videre gik det til Holland. Her lavede han vældigt op, for mange genkendte ham. Han blev hyldet ved fester i Amsterdam, Haag og Rotterdam og fik så mange invitationer fra fornemme familier, at der måtte vælges mellem dem, og vigtigt var det, at vælge dem der havde den største indflydelse i de finere kredse. Under disse omstændigheder var den egocentriske H.C. Andersen helt i sit es. Han bemærkede også, at der i Holland var en skarp adskillelse mellem rige og fattige. Turen fortsatte fra den levende by Rotterdam over den farlige kanal til London. Her var han allerede kendt. Han mødte et utroligt opbud af fornemme engelske personer og vandrede også her fra selskab til selskab i de finere kredse. Også turen til London havde H.C. Andersen sikkert valgt ganske bevidst, for *"Den svenske Nattergal"* var netop i London for at optræde i operaen.

Pengetanken var ved at være opbrugt, så H.C. Andersen besluttede at skrive til Kong Christian VIII, der tidligere havde lovet at donere et beløb, for som kongen dengang ganske rigtigt sagde: *"De er jo en god gesandt for vort land."*

På en sverigesrejse i 1851 besøgte H.C. Andersen i Stockholm Kong Oskar I (se 1844) på hans fødselsdag. Kong Oskar der havde sendt hjælpetropper til Danmark i Treårskrigen.

Undertiden har H.C. Andersen kedet sig på turene, det skete, når der ikke var nogen, der genkendte ham, og han derfor ikke fik den ros, han eftertragtede og havde så stort behov for: *"I det Badenske var slet ikke behageligt for en Dansk at reise; Ingen kjendte mig, jeg indlod mig med Ingen, men sad syg og lidende paa den hele Flodfart!"* I Freiburg beundrer H.C. Andersen den største hængebro, han endnu havde set: *"Videnskaben har løftet vor Tid ind i det før Overnaturlige."*

I 1860 kribledede det i ham for igen at se Rom. Undervejs overværede han de fantastiske passionsskuespil i Oberammergau (se 1634), en forestilling der varede næsten hele dagen. I Rom mødte han den unge Bjørnstjerne Bjørnson (se 1832), med hvem han også stiftede venskab. Selv en rejse til Malta i Middelhavet nåede han.

På en rejse til Sverige i 1862 spiste H.C. Andersen middag hos Kong Karl XV (se 1859) på Ulriksdal Slot i Stockholm. Her diskuterede de kunst ikke mindst digterkunst, for Kong Karl var selv aktiv som maler og digter. På turen oplevede H.C. Andersen en brand, dette var medvirkende til, at han siden altid havde et tov med på sine rejser, så han i tilfælde af brand kunne fire sig ud af vinduet.

Som tidligere nævnt fik H.C. Andersen i 1862 af sin forlagsboghandler C.A. Reitzel 3.000 rigsdaler for udgivelse af eventyr. Dette bevirkede, at han sammen med Jonas Collin indledte endnu en større rejse.

På Sankt Marie Kirkegård i Flensborg overværede de 25. juli 1862 afsløringen af Herman Wilhelm Bissens (se 1798) Istedløven (se 1862) til minde om de faldne i Istedslaget 25. juli 1850.

Videre gik turen med Spanien som mål. De så tyrefægtning i Barcelona, som H.C. Andersen fik stor afsky for. I Granada så de det mauriske kongesommerslot Alhambra. De besøgte Gibraltar, Trafalgar og Tanger på Afrikas kyst, også et smut til Portugal gik turen. Tilbage gennem Frankrig hvor H.C. Andersen i Paris modtog Kommandør-Ordenen af "*Notre Dame de Guadeloupe*" fra kejser Maximilian (se 1864) af Mexico.

Igen i 1868 rejste H.C. Andersen en tur gennem Tyskland, Holland, Belgien og til Frankrig.

I alt blev det til 29 rejser. Og hvis ikke en amerikabåd var forlist i 1857, havde han sikkert nået 30, for han havde allerede planlagt en amerikatur. I alt tilbragte H.C. Andersen ti år uden for landets grænser, så det var ikke en selvfølge at træffe ham hjemme, hvis man ringede på. På sine rejser medbragte han altid en pose "*slanter,*" små kobbermønter som han gav til fattige, han mødte på sin vej.

Imponerende er det opbud af personer, han under sine rejser i såvel ind- som udland stiftede bekendtskab med, og for manges vedkommende endda sluttede venskab med. Også utroligt er det, hvor mange af disse navne der i dag er store berømtheder i musikkens, kunstens og litteraturens verden.

For at kontakte disse personer på deres adresser var det dengang almindeligt, at man medbragte et anbefalingsbrev fra en person, der kendte vedkommende. En person der anbefalede, at man tog godt imod den besøgende, hvad der i praksis betød, at man gav mad og fik natlogi.

H.C. Andersen skrev tusindvis af breve til disse mange venner, breve der i dag giver et fyldestgørende billede af hans store rejseaktiviteter.

H.C. Andersen beskrivelse af de mange byer og lande han besøgte er mere spartanske. Hans beretninger går primært ud på, hvilke kendte personer han har mødt på sin rute, og hvem det har været gavnligt at stifte bekendtskab med. Som den egocentriske person han er, fokuserede han enormt meget på sin egen person og ikke mindre på sine mange forskellige bogudgivelser.

Der var lidt hypokonder over H.C. Andersen. Han havde en konstant angst for at indebrænde, derfor medbragte han altid et reb på sine rejser, så han fra sit værelse kunne fire sig ned fra vinduet, hvis der skulle opstå ildebrand. Men ikke nok med det, han havde også en seddel liggende, hvorpå han havde skrevet: "*Jeg er ikke død, kun skindød,*" da han var utrolig angst for, at skulle blive levende begravet.

Rejser i Danmark:

Også herhjemme i Danmark rejste H.C. Andersen meget. Han betragtede livet igennem datoen 6. sept. 1819, hvor han kom til København, som en mindedag. Allerede i 1830 tog han turen helt til Skagen, og en tur til Skagen i 1830 var virkelig en lang tur, en tur der tog adskillige dage, for transporten til Brøndums Hotel foregik med hestevogn.

H.C. Andersen yndede at omgås det finere borgerskab, gejstlige, ja - helt op i de kongelige rækker. Og det lykkedes i høj grad, for han var en populær og velkommen gæst grundet hans store evner til at optræde med sang, oplæsning og underholdning med akter fra Holbergs teaterstykker. Dengang var underholdningsudbudet jo ikke særlig stort, så de rige, der ikke var tynget af mange arbejdstimer, kedede sig. Han var heller ikke bleg for at prale med sine fine bekendtskaber, snobberi

var jo ikke at foragte, og vi kan næppe undgå at kalde ham for - en snob. Der findes da heller ikke mange herregårde og godser i dette land, hvor han ikke har gjort sit visit for kortere eller længere tid. Tilsammen har han gjort 140 af disse besøg, der sammenlagt strækker sig over fem år. Ifølge Chr. Hansens regnebog bliver gennemsnittet for hvert ophold på 13 dage. Og trods hans senere små bagtalelser bærer efterretningerne præg af, at han altid var velkommen.

Nysø NV for Præstø hos baronesse Stampe.

Gisselfeld (se 1547) S for Haslev hos familien Danneskiold-Samsøe.

Bregentved (se 1319) NØ for Næstved hos finansminister Adam Wilhelm greve Moltke.

Glorup S for Nyborg hos grev Moltke-Hvidtfeldt.

Lykkesholm SV for Nyborg hos justitsrådinde Johanne Marie Lindegaard.

Korselitse (se 1231) på Falster hos kammerherre P.H. Classen.

Nørre Vosborg (se 1299) SV for Vemb hos etatsråd Andreas Evald Meinert Tang.

Børglum Kloster (se 1485) SV for Hjørring hos godsejer cand.jur. Christian Rottbøll.

Herregården Basnæs SØ for Skælskør hos fru Henriette Scavenius.

Holsteinborg (se 1300) SØ for Skælskør hos lensgrevinde Wilhelmine Holstein.

Christinelund.

Augustenborg (se 1660) på Als hos hertug Christian August I.

Espe SØ for Korsør hos grev Otto Joachim Moltke.

Amalienborg hos kommandørkaptajn P.W. Wulff.

Frijsenborg (se 1665) ved Hammel hos familien Krag-Juel-Vind-Frijs.

Lerchenborg (se 1743) S for Kalundborg hos familien lensgreve Christian A. Lerche.

Og så alle dem jeg ikke har fået samlet op.

H.C. Andersen magede det altid sådan, at han på sine besøg blev nogle dage undertiden flere uger og fik dermed forplejning, for han kunne ikke i starten leve af sine skriverier. Adskillige af disse herregårde reklamerer i dag med "*H.C. Andersens værelse.*" Og på Amalienborg boede han i det værelse, der senere blev Dronning Margrethes børneværelse. Efter at han var rejst til næste mål, skrev han ofte små kritiske bemærkninger i sin dagbog, som fx "*sengen var for kort.*"

Også i København levede H.C. Andersen meget på nas. I hans dagbog står der, hvor han skal spise til middag: "*Commandeur Wulffs om Mandagen, Conferrentsraad Collins om Tirsdagen, Etatsraad Olsens om Onsdagen, Fru Müffelmanns om Torsdagen, Etatsraad Ørsteds om Fredagen, Forvalter Ballings om Løverdagen, Søndag havde jeg ikke besat, eftersom jeg helst ønskede denne fri, da jeg altid blev inviteret ud, og da bedst ønskede denne Dag der til.*"

Og ganske rigtigt - det ser man et andet sted, hvor der står, at han ofte om søndagen blev inviteret til middag hos Therese og vekselmægler Martin R. Henriques. Dermed var maden sikret alle ugens dage. Men han optrådte aldrig selv som vært, hvad der jo også kunne være svært, fordi han altid boede i et værelse eller i en så beskeden lejlighed, at rammerne ikke var passende, for de fornemme gæster han omgikkes.

I København opnåede H.C. Andersen at bo på 15 forskellige adresser. Nyhavn 18 er nok den mest kendte adresse. I Store Kongensgade boede han hos fru Charlotte Schrøder, og i Lille Kongensgade hos fotograf frøken Thora Hallager. En del af de fotografier af H.C. Andersen, vi kender så godt, er Thora Hallagers fortjeneste.

Hjemme i København omgikkes H.C. Andersen udover den adelige og velhavende befolkning også tidens kloge hoveder. Hos Hans Christian Ørsted (se 1777) mødte han øjeblikkets yndling Johan Ludvig Heiberg, som han dog senere skulle få et særdeles anspændt forhold til.

Hos Collin familien blev den næstældste søn Edvard ikke blot hans ungdomsven, men hans bedste ven og tilmed økonomiske rådgiver livet igennem. Trods venskabet afslog Edvard Collin at blive dus med H.C. Andersen, hvad der var en stor skuffelse for digteren. I nutiden virker dette ret underligt, men Edvard Collin har sikkert følt, at det var nødvendigt med en vis distance til den aparte person, der kunne være ret så påtrængende og irriterende.

Den 24. marts 1844 blev en speciel dag. Sammen med Adam Oehlenschläger (se 1779) og Bertel Thorvaldsen spiste H.C. Andersen middag hos familien Stampe i Kronprinsessegade. Efter middagen gik Thorvaldsen og Oehlenschläger i Det kgl. Teater, netop denne dag var H.C. Andersen ikke med i teatret. Her så de premieren på Friedrich Halms skuespil: "*Griseldis*." Under forestillingen blev Thorvaldsen ramt af en blodprop, faldt ind over Oehlenschläger og blev båret ud. Genoplivningsforsøgene var desværre forgæves. Først dagen efter erfarede H.C. Andersen den sørgelige begivenhed, hele nationen var i sorg.

Året 1848 kalder H.C. Andersen for et vulkanår. Det har han ganske ret i. Kong Christian VIII døde 20. jan., og sønnen under navnet Frederik VII blev vores nye konge. Den Slesvigske Krig også kaldet Treårskrigen startede, samtidig indførtes værnepligt i Danmark. Nu var det ikke kun husmænd og arbejdere, der skulle slås for Danmark. Tidligere havde det været sådan, at de velhavende kunne købe sig fri for militærtjeneste og kugleregn ved at betale mindre bemedlede for at tage tjenesten. Efter tre barske år vandt Danmark krigen, men den skulle komme skrækkeligt tilbage.

Grundet de ekstremt dårlige hygiejniske forhold udbrød i 1853 en koleraepidemi (se 1853) i København. Blandt byens næsten 200.000 indbyggere registreredes 7.219 tilfælde, heraf døde 4.737, heriblandt maleren C.W. Eckersberg (se 1783). H.C. Andersen blev rådet til fortsat at blive i provinsen og rejste derfor til papirfabrikant Michael Drewsen og fru Amalie, der blev kaldt Malle, i Silkeborg. Her noterede han: "*Af ondt kom godt, af smerte kom glæde. Jeg føler mig at være lykkes barn sjældent er min tillid til mennesker blevet skuffet.*"

I 1859 foretog H.C. Andersen Den store Jyllandsrejse. Det var to år før den første jyske jernbane blev etableret, så rejsen foregik med postvognen. Egentlig startede rejsen på Frederiksborg Slot, Christian IV's stolte bygning, hvor lensgrevinde Danner og Kong Frederik VII havde bedt ham læse sine nye digte. Herfra gik turen 20. juni over Korsør til Aarhus og videre mod Silkeborg, hvor han opholdt sig i to uger hos papirfabrikant Michael Drewsen. I sin dagbog skrev den feterede digter 28. juni 1859: "*Jeg driver om, Meget for min Behagelighed bliver her rigtig nok ikke gjort, som hos andre Folk; man maa tage Menneskene, som de ere.*"

Dette til trods skrev han et hyldestdigt til byen Silkeborg:

Hvor Klostret stod ved Søens Siv,
 Bag Hedens Lyng og tunge Veie,
 Nu rører sig et virksomt Liv,
 De store Møllehjul sig dreie.
 En lille Kjøbstad alt der groer,
 Mod Aaen Ellene sig bøie,
 I Danskens Høiland Ørnen boer,
 Nær Hedens tusind' Kjæmpehøie.

Et Stykke Danmarks Deilighed
 Er Silkeborg, det maa man love,
 Her Guden-Aa faaer Leilighed,
 At see sig om i dybe Skove.
 Nær Aaen Himmelbjerget staaer,
 Det staaer saa fast som Norges Dovre;
 I Mosen Storken kulsort gaaer.
 Der er saa smukt og godt derovre!

Fra Silkeborg gik rejsen over Herning til Holstebro, hvor etatsråd Andreas Evald Meinert Tang og frue fra Nørre Vosborg hentede deres gæst 5. juli om eftermiddagen. Gennem flere år havde de haft en stående invitation til den ombejlede digter.

Frem til 21. juli boede H.C. Andersen i gavlværelset på Nørre Vosborg. Her lavede han papirklip og bearbejdede det stof, han på rejsen hertil havde samlet til den jyske nationalsang: "*Jylland mellem tvende have*," der udkom 28. aug. 1859 netop inspireret af Den store Jyllandsrejse.

Et overdådigt måltid blev serveret for H.C. Andersen skinke, pølse, kage, syltetøj, øl, snaps, flere slags vin, likør, cognac, te, småkager og chokolade, står alt sammen i beskrivelsen. Beværtningen har bestemt tiltalt digteren, der i sin dagbog skrev: "*Kjøkkenet saa reent og pynteligt, hele loftet var en mosaik af skinker, pølser og røget kødmeat.*" En af aftenene holdt ægteparret Tang stort selskab for H.C. Andersens skyld, over 100 fra bondestanden var indbudt. H.C. Andersen underholdt selskabet med sine digte, eventyr og skuespil. Også her blev selskabet så rigeligt beværtet. Om dagen guidede hr. og fru. Tang den berømte digter rundt på egnen Husby Præstegård, Fjaltring Præstegård, Bovbjerg, Ramme Dige (se 1861) med den spærrende oldtidsvej og sagnet om den engelske Kong Amled. De talte også om den ønskede jernbane langs vestkysten, som de dog først fik 8. aug. 1875. Til sin dagbog beretter H.C. Andersen sin overraskelse over, at egnen er så beboet og opdyrket, som tilfældet er. Og befolkningen, i hvert fald de velhavende bønder, er veloplærte, dygtige og humoristiske.

H.C. Andersen skrev 10. juli 1859 et digt til Nørre Vosborg:

*Her under det blomstrende Hyldetræ
 Vi sidde mod Vinden deiligt i Læ
 Og see over Buske og Træers Top
 Smukt Nørre Vosborg løfte sig op
 Med Taarn og med Gavl, som i gamle Dage,
 Og gennem vor Tanke Minderne drage
 Om Bugge og Podebusk – til Peder Tang,
 Sært Tankerne svulme og blive til Sang.*

Etatsråd Tang kørte H.C. Andersen til Lemvig, hvor han med skib sejlede til Struer herfra over Thisted til Aalborg. I Aalborg modtog Sophie Ørsted og hendes mand kammerherre Dahlstrøm ham for at besøge dem på Aalborghus Slot (se 1539). Her mødte han også Sophies farbror Anders Sandøe Ørsted (se 1778), manden der gjorde "*Dannebrog*" til folkets og ikke kun kongens flag. Fra Aalborg gik turen mod N til proprietær Rottbøll på det agtværdige Børghlum Kloster ved Hjørring. Den gamle Kongsgård var kendt for sit spøgelse, som H.C. Andersen på det bestemteste hævdede at have set. Herfra rejste H.C. Andersen over Løkken, Hjørring og kom til Frederikshavn 17. aug. 1859. Gårdmand Lars Nilsen riggede sin hestevogn til 18. aug. og videre gik det mod

Skagen. De gjorde ophold ved den tilsandede Skt. Laurentius Kirke (se 1795) og fortsatte til Erik Brøndums Hotel, hvor H.C. Andersen havde meldt sit komme.

Datoen var 18. aug. 1859, og da skete der noget.

Fru Brøndum, der var højgravid, havde bestemt at stege en rødspætte til berømmtheden, men den skulle være absolut frisk, derfor blev rødspætten hentet i sidste øjeblik. H.C. Andersen, der på dette tidspunkt var blevet både berømt og feteret i det ganske land, kom til hotellet før den aftalte tid. Det passede bestemt ikke den selvbevidste digter, at maden ikke var færdig, da han kom, så han skældte krokonen ud. Dette tog fru Brøndum sig så nær, at fødslen gik i gang, selv om tiden endnu ikke var inde. Fødslen skete samme dag - altså 18. aug., den blev vel overstået og fru Brøndum fødte en velskabt datter, der fik navnet Anna Brøndum (se 1859). I 1880 blev Anna Brøndum gift med Michael Ancher (se 1849).

Dagen efter gik turen tilbage mod Frederikshavn, videre mod Randers, Viborg med et besøg i Asmild Kloster (se 1170) fortsat mod Kolding. På Sjælland gjorde H.C. Andersen stop i Sorø ved familien Ingemann, som han så ofte havde gjort.

Efter Ingemanns død 24. feb. 1862 skrev H.C. Andersen et varmt brev til fru Lucie Ingemann, et brev der bevidner hans store evner til at udtrykke sig:

Kjære velsignede Fru Ingemann!

I denne Aften først hørte jeg, og saae af Avisen, hvad Gud har villet. Jeg er bedrøvet, men kun bedrøvet for Dem. De er saa ene, han er borte fra Dem! Det maa være Dem som en tung Drøm, og De længes efter at vaagne, at see ham igjen, være hos ham. Vorherre er saa god, kun hvad der er det Bedste for os skeer, det troer jeg, det kan jeg ikke slippe! Jeg vilde saa gjerne endnu engang have seet ham, talt med ham; vi vare saa unge begge To! Og dog er jeg snart, efter Aarene, gammel nok til at følge ham. Jeg længes efter ham. Der er et Liv efter dette! Der maa være det, som Gud er Gud! Det er en Lyksalighed for Tanken, saa at jeg ikke kan være bedrøvet, uden for Dem, kjære, ædle Veninde! tør jeg nævne Dem saaledes. Bryd Dem ikke om at svare paa dette Brev, De har ikke Stemning dertil; jeg veed, De tænker venligt paa mig. Hils Sophie, Deres Pige hedder jo saaledes; hun ogsaa er bedrøvet, jeg veed det, hun holdt af ham som hun holder af Dem. Gud give Dem Styrke og løfte Dem gjennem milde Dage til ham, den Kjære, Milde, Uforglemmelige.

Med den inderligste Deeltagelse

H.C. Andersen.

I 1864 mødte H.C. Andersen Dronning Louise og Christian IX's (se 1863) datter Prinsesse Dagmar (se 1847), før hun rejste til Rusland, hvor hun blev gift med Zar Aleksandr III. Han mødte også komponisten Niels Wilhelm Gade (se 1817).

I anledning af kongeparrets sølvbryllupsfest 26. maj 1867 blev H.C. Andersen udnævnt til etatsråd. Men en endnu større ære skulle samme år overgå ham. Den 6. dec. blev han udnævnt til æresborger i Odense. Selv kaldte han det: "*Mit livs betydeligste Mærkedag.*" Byen var festligt udsmykket, dannebrog vajede, overalt var der lys, fakkeltog gennem byen og skolerne havde fri. Byen havde arrangeret en fest for 250 deltagere, mange holdt taler, og lykønskningstelegrammer var der - selv fra kongen. Det passede i sandhed, hvad moren mange år tidligere havde spået: "*En dag vil din fødeby blive illumineret til ære for dig.*"

Eftermæle:

Vi husker også H.C. Andersens for hans sirlige tegninger og højst originale billedklip, som han lærte af sin far. De afslører en fantastisk fantasi og virtuos talent. Erindringerne blev her nedfældet på papir, og vi skal huske, det var en tid, hvor postkort og fotografier bestemt ikke var hver mands eje. Det største og fornemste af hans papirklip, der sidder indklæbet i en bog, blev solgt på auktion i 2002 for 520.000 kr. Køberen var H.C. Andersen Museum, Odense. Samme klip var i 1864 købt på en basar af hofbager Brun for en rigsdaler.

H.C. Andersen led bestemt ikke af mindreværdskomplekser, drak ofte en hel flaske rødvin til sin middag, ellers var porter øl hans foretrukne drik. Han blev tildelt så fine titler som professor, etatsråd og konferensråd. Højst skattede han titlen som æresborger i Odense, her har man, i hans formodede fødehjem, indrettet "*H.C. Andersens Hus*" som et meget besøgt museum. Her skabte Danny Kaye (18/1 1913-1987) opsigt 22. juli 1952, fordi han under et besøg i museet lagde sig i H.C. Andersens seng.

Museet, der åbnede allerede i 1908, er et af verdens ældste digtermuseer. I 1930 blev det udvidet og er Odenses største turistattraktion. Museet besidder en stor samling af originale manuskripter, breve, papirklip, mange forskellige genstande såsom hat og stok, samt husgeråd og ikke mindst bøger med dedikationer af digteren, heriblandt flere som H.C. Andersen har foræret til vennerne B.S. Ingemann og H.C. Ørsted.

I 1875 på H.C. Andersens 70-års fødselsdag modtog han besked om, at en statue af ham skabt af billedhugger August Saabye (1823-1916) ville blive opsat i Kongens Have.

Postvæsenet udgav i 1935 en H.C. Andersen serie på seks frimærker. Anledningen var 100-året for udsendelse af hans første eventyr. Mærkerne viser motiver med "*H.C. Andersen*," "*Den grimme Ælling*" og "*Den lille Havfrue*." Igen i 1975 blev vores berømte landsmand hyldet, denne gang i anledning af 100-året for hans død, med tre frimærker med motiver af "*fødselaren*," "*Klods Hans*" og "*Dyndkongens datter*." I anledning af 200-året for H.C. Andersens fødsel blev han igen hædret. Denne gang med en serie på fire frimærker udgivet 2. marts 2005 med motiver af "*papirklip*," "*Den grimme Ælling*," "*en tegning af Villa Borghese i Rom*" og "*fødselaren*."

Kongelige Mønt markerede 14. okt. 1952 H.C. Andersen, idet de udgav en ny 10-kroneseddel med hans portræt.

I 1961 blev der ved Københavns Rådhus opstillet en Bronzestatue af H.C. Andersen skabt af billedhugger Henry Luckow-Nielsen.

I okt. 2002 åbnede i Egypten - Verdensbiblioteket, Bibliotheca Alexandria. Her modtog biblioteket som en gave fra Danmark - H.C. Andersens rum.

H.C. Andersen var altid på flugt, han var sårbar, religiøs, overtroisk, forfængelig men besad en stor oplevelsestrang. Han var også frygtssom, fx bar han om halsen et skilt, hvorpå der stod "*skindød*." Fra H.C. Andersen blev 70 år vaklede hans helbred. Gennem flere år havde han haft en tiltagende hypokondri, kræfterne forsvandt og nervøsiteten tog til. Hans motto: "*At rejse er at leve*," passede stadig, men oplevelsestrangen var sluppet op.

Hans Christian Andersens døde 4. aug. 1875 om formiddagen kl. 11:05 af leverkræft i den stenrige grossererfamilie Moritz Gerson Melchior (se 1816) og hans atopofrende hustru Dorotheas sommerbolig Rolighed ved Svanemøllen. Det blev en national sørgehøjtidelighed fra Vor Frue Kirke 11. aug., kirken kunne slet ikke rumme alle de, der ville tage afsked med H.C. Andersen. Såvel kongehuset som regeringen var repræsenteret ved højtideligheden. Talerne blev holdt af Stiftsprovst Conrad Rothe og Biskop Christian Thorning Engelstoft.

Arven fra den velhavende H.C. Andersen gik til familien Collin, der hermed fik mere, end de i sin tid havde investeret i den lange, unge, håbløse opkomling med det store talent. I Collins familiegravsted på Assistens Kirkegaard ligger Hans Christian Andersen begravet, ved siden af sin bedste ven Edvard Collin.

Frede Lauritsen

Uddybende oplysninger om personer, steder og begivenheder der fremkommer i herværende H.C. Andersen historie

Oplysningerne er udpluk af "Mine Tidsbilleder" de står i kronologisk orden, så du kan dykke ned, netop hvor du har lyst.

- 63 fvt. **Pompeji** oldtidsby 20 km. SØ for Napoli, halvdelen af byen blev ødelagt af et kraftig jordskælv. Befolkningen blev reduceret fra ca. 35.000 til ca. 20.000. Byen blev grundlagt i 8-600-tallet fvt.
- 79 **Pompeji**, og dens 15.000 indbyggere af etrusker eller tyrrenere, blev ved Vesuvus udbrud 24. aug. dækket af et 6 m. tyk lag aske og pimpsten, skønt afstanden i luftlinie fra Vesuv til Pompeji er omkring 10 km. Men byen blev denne gang ikke helt ødelagt, trods det asken blev slynget 33 km op i luften. Der findes en øjenvidneskildring af begivenheden. Plinius den Yngre fortæller fra sin onkel, der var kommandant over militæret: *"Om en mærkelig sky, der kom fra bjerget Vesuv, og onklen der forsøgte at redde beboere fra søsiden. De bandt puder på hovedet for at beskytte sig mod nedfaldne sten. De så flammerne og lugtede svovl."* Det menes, at udbruddet har varet i tre dage, og at menneskene er blevet kvalt af gasser, idet ligene ikke bærer præg af kamp. Også byerne Herculaneum med 5.000 indbyggere og Stabia, der ligger tættere på Vesuv, blev stærkt ødelagt og 10.000 blev dræbt. I dag ligger byen Resina over Herculaneums ruiner. Begge disse byer er kun delvist udgravet. Området lå øde hen til 1748. Samme Plinius omtalte stedet Raunonia, hvor der ved forårstid opskylles rav af bølgerne. Historieforskere har peget på, at Raunonia må være Ringkjøbing. Fra 1861 begyndte en systematisk udgravning af Pompeji, der afslørede en blomstrende håndværks-, handels- og industriby på omkring 15.000 indbyggere. Til nu er fundet ca. 2.000 menneskelig, og lig af dyr der har stået bundet. Fx bøfler der har leveret mælk til mozzarella ost. Der er lavet mange afstøbninger, de første år i gips, i dag bruges glasfiber.
- Et enestående billede tegner sig af datiden med torve, kontorer og basilika, som var datidens børs- og retsbygning. Senere er basilikaerne anvendt til lidt af hvert slagtehus, tempel, teater, gladiatorkaserne, badeanstalt, bordel og kirke, så basilikaerne har bestemt været meget igennem. Man fandt rigmandsvillaer med freskomalerier, private boliger med husgeråd, graffiti på murene mm. Alt i alt giver det et godt billede af livet for 2.000 år siden. Afgrøderne har været vin, abrikoser, fersken, majs, citrusfrugter, tomater og asparges. Kun 1/5 af udgravningerne er tilendebragt, de 4/5 venter på penge og en teknologisk bedre udgravningsmetode. Vesuv og dens udbrud har givet arkæologerne uanede muligheder for at kortlægge livet på den tid, fx var kvinder 155 cm. høje og mænd 165 cm.
- På visse områder var romerne meget fremsynede, fx var vejene adskilt til gående og kørende trafik. I vejene med den kørende trafik har hjulene nedslidt dybe spor i tufstenene. Med visse mellemrum er der en fodgængerovergang, hvor der tværs over vejen er nedlagt tre trædesten, de rager ca. 20 cm op, det forudsætter, at hjulafstanden på vognene er nøjagtig ens, for ellers passer vognenes hjul ikke præcist mellem stenene. Med til historien hører, at der selvfølgelig var ensrettet trafik i de smalle gader, det

markeredes ved et skilt med billedet af et æsel, den vej æslet vendte snuden, det var trafikretningen. Genialt – og husk det er 2000 år siden. På en vejsten ses indhugget et fallossymbol, symbolet på frugtbarhed, sagt knapt så indpakket penis i erigeret tilstand. Penis fungerede som et vejskilt, der pegede til bordellet, der lå om næste hjørne. Der var også en pristavle for bordelbesøg. Det kostede to as, som var deres møntenhed, for en stor oplevelse, hvad der så end lå i det, eller du kunne i stedet få to glas vin. For en as kunne du få en almindelig oplevelse eller et glas vin. Dør om dør med bordellet ses et gadeskilt, der også viste fallossymbolet, her boede lægen, der havde specialiseret sig i behandling af kønssygdomme. Jo, man må nok sige, at også dengang havde man næse for handelsmæssige samhørighed.

En stor og ejendommelig oplevelse er det, at se hvordan livet var på den tid, Jesus gik på Jorden.

- 1170 **Asmild Kloster** augustinernonnekloster, på østsiden af Sønderø ved Viborg, der efter Reformationen overgik til kronen. Den tilhørende klosterkirke er formentlig indviet før 1100-tallet, med sit lille museum er den lille kirke absolut et besøg værd. En statue i svensk granit af Bisp Gunner, der forfattede Jyske Lov, står ved kirken. Statuen er udført af Erik Heide og uden ansigt, for man ved ikke, hvordan han så ud. Ved ændring af kirkediget i 1980-erne groede urter frem fra den gamle klosterhave, frøene har formentlig overlevet 600-800 år.
- 1219 **Dannebrogordenen** en ridderorden forbeholdt mænd der indførtes af Valdemar II Sejr. Fornyet igen af Christian V i 1671. Men efter 732 år, dvs. fra 1951, kan også kvinder tildeles denne hæder, ifald de gør sig særlig fortjent hertil.
- 1231 **Korselitse**, eller Corselitze som der står i mange ældre skrifter, er Falsters største herregård Ø for Nykøbing og fredet. Korselitse omtales første gang som kongsgård i Kong Valdemars jordebog fra 1231. At være kongsgård i middelalderen betød, at gården altid skulle stå klar til kongen under dennes rejser rundt i riget, med såvel friske heste til det videre ridt, som husets frue til kongens forgodtbefindende. I 1354 mageskiftede Jens Falster med Valdemar Atterdag, og Falster slægten ejede godset indtil 1600. Herefter ejede Axel Brahe, en yngre bror til Tycho Brahe, godset i 14 år, hvorefter det overgik til Kong Christian IV og gik gradvis i forfald. I 1768 kom det i generalmajor Johan Fredrik Classens (1725-92) besiddelse, tidens førende industrimand kaldt "*Kanonkongen*" fordi han i forvejen ejede Frederiksværk Krudtværk. Han ombyggede Korselitse fra 1775-77 til den hovedbygning, der stadig står, samt anlagde den store park, med de mange forskellige træsorter hvoraf enkelte stadig står. En anden kuriositet i parken er et ishuse, en kælderudgravning med en jordvold over meget lignende en kæmpehøj. Herpå står en rund stråtekt bygning. Kælderen fyldtes om vinteren op med isblokke fra Østersøen, så kunne madvarerne holde sig meget længere. Men med de vintre vi har i nutiden, er det i dag ikke nogen særlig brugbar ide. Ved sin død i 1792 testamenterede Johan Fredrik Classen alle sine besiddelser til en velgørende institution: "*Det Classenske Fideicommis*," der blev stiftet 28. jan. 1789. En handling arvingerne bestemt ikke var begejstret for. Og det var måske ret forståeligt, for Johan Fredrik Classen var ikke en "*hr. hvem som helst*," det testamenterede beløb var på 1.124.268 rigsdaler, omregnet til nutidskroner over 100 mio. kr. Institutionen uddeler hvert år over 2 mio. kr. til almennyttige formål. Korselitse har ejet store jordområder, 2.792 ha i alt, som fx Korselitse Østersskov N for hovedgården som en del af det 1.750 ha store skovdistrikt langs den populære badestrand på Falsters Østersøkyst.

I litteraturen finder vi Korselitse i flere sammenhænge hos Ludvig Holberg, Marie Grubbe, H.C. Andersen, Steen Steensen Blichers og J.P. Jacobsen. Men det er hver for sig en helt anden og lang historie.

1299

Nørre Vosborg blev bygget som krongods af Erik Menved som forsvar tæt ved Storåens udløb i Felsted Kog i Nissum Fjord SV for Vemb. Dengang var navnet Osborg, idet os betyder åmunding, og borgen lå netop ved Storåens munding. Storåen der leverer 16.000 liter vand i sekundet.

Mange forskellige har ejet godset gennem dets 700-årige historie:

- 1300-tallet Niels Bugge
- 1400 Pødebuskslægten
- 1548 Jytte og Knud Henriksen Gyldenstjerne
- 1626 Jens Juel
- 1634 Ide Lange (Juel)
- 1649 Ove Bielke
- 1687 Herman Frantz von Schwanewedel
- 1706 Maren Linde og Niels de Leth
- 1779 Chr. Linde Friedenreich
- 1786 Peder og Søren Tang
- 1793 Peder Tang eneejer
- 1798 Marie Kathrine og Niels Kjær Tang
- 1816 Marie Kathrine og Conrad Daniel Kofoed
- 1826 Marie Elise og Andreas Ewald Meinert Tang
- 1878 Christine og Henrik Stampe Valeur
- 1923 Anna og Andreas Tang Barfod
- 1946 Margrethe og Janus Frederik Krarup
- 1970 Kirsten og Henrik Haubroe
- 2004 Realdania

Niels Bugge til Hald kunne ride på egne jorde fra Nørre Vosborg til Hald ved Viborg. Niels Bugge ledede det jyske oprør mod Valdemar IV Atterdag, der fandt ham så farlig, at det var sikrest at slå ham ihjel, så Niels Bugge blev snigmyrdet i julen 1359 af soldater forklædt som fiskere på havnen i Middelfart, der dengang hed Melfart. Ingen blev dømt for drabet, men Melfart idømtes en bod

"*Buggepenge*," som byen betalte helt frem til 1874. Niels Bugges svigersøn marsk Christian Vendelbo og Predbjørn Pødebusk, der var gift med Ingeborg et barnebarn af Niels Bugge har også været ejer af godset.

Efter en stormflod i 1530 blev borgen lagt i ruiner og genopbygget ca. en km NØ for det gamle Osborg på sin nuværende plads. Det nye Nørre Vosborg blev bygget på en sokkel af kvadersten fra det nedlagte Tvis Kloster. Det blev til den gotiske østfløj i to stokværk, der blev bygget af biskop i Odense Knud Gyldenstjerne og stod færdig i 1552. I årene 1640-42 byggede Ide Lange den nordlige fløj med bageovne og gruekedler.

Denne bygning er i bindingsværk, hvad der er ret usædvanlig på egnen, der ikke selv kunne levere træ, men måtte transportere træ fra Silkeborgskovene, hvad der var ret kostbart. Vestfløjen blev opført i barokstil i 1770 af justitsråd Christen Linde Leth. Frem til 1786 var herregården adelsejet af bl.a. herremændene Predbjørn Gyldenstjerne og generalmajor Herman Frantz von Schwanewedel, om hvis evner som troldmand under Svenskekrigene i 1600-tallet, der går mange sagn. Det siges, at han var så hård en mand, at han mishandlede en 12-årig staldknægt til døde. Andre ejere er Niels de Linde Leth ejede borgen fra 1707-78, hans søn, der var en dygtig landmand, arvede gården og

anlagde teglværket ved Skærum Mølle, der for øvrigt blev afhændet i 1912. Men sønnesønnen, der senere overtog godset, levede i sus og dus, og solgte i 1786 det forsømte Nørre Vosborg på auktion for 77.100 rigsdaler til brødrene Peder og Søren Tang, købmænd fra Ringkjøbing. Det var med en vis stolthed, de købte godset, for deres far Laurids Christensen havde været fæstebonde under herremand Henrik Leth. Peder Tang havde været i købmandslære i Lemvig. De stråttækte ladebygninger og porttårnet blev alle bygget i 1788 af Peder Tang (1737-1826). Peder Tang betalte 100 rigsdaler for at blive fritaget for stavnsbåndet. Han blev i 1766 gift med borgmesterens datter, den 24-årige Mette Bagges Kjær. Den 2. aug. 1767 fødte hun en søn Niels Kjær Tang, men fik barselsfeber, døde 15. aug. og ligger begravet under kirkegulvet i Ringkjøbing Kirke. Et hårdt slag for Peder Tang, der aldrig giftede sig igen. Han plagedes, af tanken om hun nu også var rigtig død, da hun blev begravet. Dengang gik der mange skrøner om folk, der blev begravet som skindøde og stred for at få låget af kisten. Det resulterede i, at kisten blev gravet op af kirkegulvet, hvor det blev konstateret, at Mette Tang lå som hun var lagt rolig og fredelig i sin kiste, og igen faldt der ro over Peder Tang. Porttårnet er uanvendelig til brug, og udfylder kun det ene formål at være godsets vartegn. Firetallet i porttårnets ur, der vender ind mod hovedbygningen, har kun tre streger, om det er en fejl eller en bevidst morsomhed vides ikke. Men visse tunger hævder, at intet menneskeskabt må være fuldkommen, kun Vor Herre skaber perfekte ting, og derfor er denne fejl lavet bevidst.

Udenfor det oprindelige bygningsanlæg ligger den sengotiske villa Vosborglille bygget i 1853 af Tangfamilien, der også ejer skibe. En periode frem til 1919 var bygningen plejehjem for 15 børn. Her boede godsets sidste ejere Kirsten og Henrik Haubroe, når de var i det vestjyske. Som den eneste af godsets 19 huse er Vosborglille ikke fredet. En af trapperne i hovedbygningen er bygget så høj, at man for at komme ind i huset skal gå tre trin ned, grunden var, at så kunne den ikke særlig høje herremand stå hævet over folket og modtage sine gæster. Sydfløjens stil er klassicisme og bygget i 1839 af etatsråd Andreas Ewald Meinert Tang (1803-68) en sønnesøn af Peder Tang. Andreas Ewald Meinert Tang var en aktiv herre, han indførte malkekvæg, etablerede brændevinsbrænderi i Skærum Mølle og brugte affaldsprodukterne til kreaturfoder, udbyggede teglværket, arrangerede i samarbejde med Ole Chr. Kirk, Danmarks første dyrskue i 1832 som afholdtes i Ulfborg. I leksikonet står der ganske vist, at det første blev holdt i Randers i 1910, men hvad, de kan jo heller ikke vide alt. Startede i 1851 dampskibsrueten Agger-England til eksport af stude. Det var også Andreas Ewald Meinert Tang, der som formand for Himmelbjergkomiteen besluttede, at *"Himmelbjergmøderne"* skulle slutte, primært grundet Steen Steensen Blichers drikkeri. Andreas Ewald Meinert Tang var desuden medlem af stænderforsamlingen i Viborg fra 1842, Den grundlovgivende Rigsforsamling, hvor han også er portrætteret på Constantin Hansens berømte maleri: *"Den grundlovgivende Rigsforsamling i 1848.."* Han sad i landsting, amtsråd og sogneråd. Andreas Ewald Meinert Tang overtog Nørre Vosborg efter sin stedfar biskop Kofoed, der havde solgt næsten alle fæstegårde fra. Andreas Ewald Meinert Tang brugte resten af sit liv til igen at opkøbe fæstegårdene. Men han havde ikke penge nok, så ofte lånte han pengene hertil af sine fæstebønder, en ret usædvanlig økonomisk konstellation, men det viste den tillid og afholdenhed, han nød blandt bønderne.

Nørre Vosborg har gennem tiderne haft mange berømte gæster. Den mest berømte H.C. Andersen boede i gavlværelset, også kaldet *"Det Gamle Kapel"* i tre uger fra 5. til 20. juli 1859. Etatsråd Tang havde hentet sin gæst i Holstebro om eftermiddagen. H.C.

Andersen kom fra et to ugers besøg hos papirfabrikant Michael Drewsen i Silkeborg, hvor de ikke havde gjort meget *"for min behagelighed,"* som den feterede digter udtrykte sig. På Nørre Vosborg skrev han: *"Jylland mellem tvende have,"* *"Skynd dig, kom! Om føje år heden som en kornmark står."* Inspireret fra rejsen gennem Jylland. Han lavede papirklip, og om aftenen underholdt H.C. Andersen selskabet og blev så rigeligt beværtet med te, cognac, småkager og chokolade. Om dagen guidede hr. og fru. Tang den berømte digter rundt på egnen, de så Husby, Fjaltring Præstegård, Bovbjerg, Ramme Dige med oldtidsvejen og fortalte stedets sagn om den engelske Kong Amled, Lemvig og Holstebro. Han nød at være ombejlet i de velhavendes omgivelser, men bekymring for sit helbred var H.C. Andersens trofaste følgesvend. Her få uddrag fra hans dagbog og breve, der leder tankerne hen mod hypokondri:

"Er slem forkølet og har to dage ikke ret havdt åben."

"Der er hede i den røde plet på mit ben."

"Jeg har stærk snue og fik kamillethe."

"I morges kl. 4 vågnede jeg havde en gvalen hoste der varede over en time."

"Fik hovedpine og var ganske hudløs i ansigtet af den megen vestenvind."

"Vinden herovre er så skarp, al huden er næsten gået af min næse."

Grevinde Danner og Frederik VII boede på Nørre Vosborg i 1861, de roste stedet, fordi man havde installeret et bræt på toilettet. Frederik VII vejede sig på godsets vægt, der først stoppede ved 115 kilo. Under besøget blev Peder Tang udnævnt til etatsråd. Spøgelse hører med til et rigtigt gods. I godsets kapel, der er forandret til gæsteværelse, viser *"Den hvide Dame"* sig på slaget tolv. Stedet har også ord for at være *"Danmarks bedste nissegård."* I en årrække var Nørre Vosborg opsamlingssted for dødsdømte fanger, der skulle henrettes i Viborg. I fangekælderens har bl.a. siddet Lange Margrethe, hvis borgerlige navn var Anne Margrethe Sørensdatter (1718-94), hun var kæreste med Jens Langkniv, der havde hjemme i Daugbjerg Kalkminer, de endte deres dage i Viborg Tugthus.

I 1947 købte eksportør Ivar Lundgaard (1884-1969), Struer, Nørre Vosborg. Ivar Lundgaard er kaldt: *"Dansk kreaturhandels ukronede konge."* Men driften blev ikke rentabel, så han frasolgte en stor del af godsets jord og inventer.

I 1969 købte Kirsten og Henrik Haubroe, Lyngby stedet og de 216 ha. jord, hvoraf ca. 150 ha. er udlagt som landbrugsareal, den resterende del er skov og engareal.

Nørre Vosborg fik i 1981, som den første i Danmark, Europa Nostra Medaljen for Henrik Haubroes nænsomme restaurering. Stedet blev indrettet som herregårdsmuseum fra 1982, om end luvslidt – meget luvslidt endda - med voldgravhave omkring borgen, hvor der er 1001 rododendronbuske. Til borgen hører også *"Borgstuen"* en hyggelig restaurant med god mad og selskabslokaler, der styres af Karen Marie Germann.

Grosserer Indtægterne har dog ikke kunnet dække de store udgifter, der løbende melder sig blot for at vedligeholde bygningerne.

Gennem mange år har han forsøgt at sælge herregården. Derfor har der været rigtig mange planer på banen om det forsømte gods fremtid.

Pr 1. maj 2004 har Realdania A/S, der i 2007 er ejer af 30 mia. kr., købt godset for 20 mio. kr. Der er nedsat en erhvervsdrivende fond, Fonden Nr. Vosborg, med godsejer Peter Skak Olufsen, Struer som bestyrelsesformand. Fonden skal drive herregården, planen er en særdeles gennemgribende og stærkt tiltrængt reovering af samtlige 19 bygninger. Vosborglille bliver indrettet til fem suiter.

Man har fundet op til 12 lag maling i forskellige farver, kolorerede dekorationer og velourborder. Det totale anlæg vil blive omdannet til et Kultur-, Hotel-, Kursus- og

Oplevelsescenter og forventes at stå færdig april 2008. Fra 1. feb. 2005 er Helle Skaarup ansat som direktør. I planen indgår flere lejligheder og en hotelfløj med 37 dobbeltværelser, så den samlede kapacitet bliver på 56 dobbeltværelser og en sal med flytbar scene til 280 tilskuere. Restaurationsdelen skal bortforpagtes, den har et køkken med kapacitet til at bespise 1.500 gæster og restaurationsplads til 600 gæster ad gangen. Den samlede pris forventes at ligge i omegnen af 150 mio. kr. Projektet støttes af Ringkjøbing Amt med 12 mio. kr. og Ulfborg-Vemb Kommune med 3 mio. kr. Dertil kommer et betydeligt driftstilskud på 3.000.000 kr. om året fra Ringkjøbing Amt, et tilskud der nu gives af staten. Og 200.000 kr. fra Ulfborg-Vemb Kommune, der nu gives af Holstebro Kommune. Omkring 70 større virksomheder har tegnet sig som bruger af stedet. Så det bliver rigtig spændende at se, hvordan stedet vil blive modtaget og udvikle sig.

1300-tallet **Holsteinborg** anlagt under navnet Braadegaard 14 km SØ for Skælskør. De eksisterende bygninger, der er fredet, er påbegyndt i 1598 af Børge Trolle og fuldført af sønnen Niels Trolle i 1650, en storebror til Herluf Trolle på Gavnø, og stedet fik navnet Trolholm. Godset kom i 1707 i slægten Holsteins eje, hvor storkansler Ulrik Adolf Holstein (1664-1737) overtog godset, der igen skiftede navn - nu til Holsteinborg. Det var ganske almindelig i gammel tid, at en køber af et betydende sted som regel ønskede at sætte sit eget fingeraftryk på stedet, ofte ved at bruge sit eget navn. Det ældste af parken er anlagt som barokhave i 1725. Flere gange er godset ombygget og restaureret 1730, 1850 og 1950. Mest kendt er Holsteinborg for H.C. Andersens 16 besøg gennem 18 år på stedet. Forbindelsen blev etableret gennem familien Zahrtmann i København, hvor H.C. Andersen kom meget, her knyttede han sig til familiens 10-årige datter Mimi, der i 1850 blev gift med grev Holstein. Det udviklede sig til et langt venskab, og fra 1856 kunne H.C. Andersen rejse med den nylagte bane Roskilde-Korsør til Sorø, hvor kusken fra Holsteinborg hentede ham. Der blev indrettet en to værelses lejlighed til ham, med dør direkte ind til godsets kirke. H.C. Andersen blev en stor kender af snegle i området omkring Holsteinborg, dem samlede han ind til sin zoologistuderende ven og støtte Jonas Collin (6/1 1776-1861), med hvem han i 1861-62 rejste til Spanien og Italien. Det hævdes, at en stor del af H.C. Andersens værker er skrevet på Holsteinborg. Hans sidste besøg på Holsteinborg var juni 1874. Siden da er hans værelser ikke rørt og vises med stolthed frem. Ifølge "*Tuborgs leksikon*" er Danmarks første juletræ blevet tændt på godset Holsteinborg i julen 1808 af den kun 20-årige lensgrevinde Wilhelmine Holstein, hun nåede at tænde juletræets lys 60 gange før sin død. Det hævdes også, at de stadig bruger noget af julepynten fra den tid. I 1810 stiftede grev Holstein verdens første sparekasse, og i 1814 blev udkastet til den norske grundlov skrevet på Holsteinborg. Holsteinborg ejer 750 ha landbrugsjord og 840 ha skov, en 22 km lang kystlinie følger jorderne mod S. Nuværende ejer er greveparret Monica og Ulrich Holstein-Holsteinborg, 12. generation af familien.

1319 **Bregentved** 21 km NØ for Næstved har en stor samling af kunst og fornemt inventar fra 1700-tallet. Det 6.338 ha. store gods har store avlsbygninger og omkredses af en 40 ha. stor park. Bregentved er nævnt første gang i Erik Menveds testamente fra 1319, hvor gården blev skænket til Ringsted Kloster. Senere har godset tilhørt slægterne Gyldenstjerne, Krognos, Bille og Gøye. Frederik II's ungdomskærlighed Anna Hardenberg døde her som enke i 1589. I 1718 blev Bregentved købt af Frederik IV, men han solgte allerede i 1731 godset til overkrigskommissær Povl Vendelbo Løvenørn (1686-1740), der i 1709 deltog i slaget ved Poltava, hvor Karl XII af Sverige led sit nederlag til Danmarks allierede. Efter Løvenørns død købte Frederik V Bregentved og

forærede den til sin nære ven overhofmarskal Adam Gottlob Moltke (1710-92). Familien Moltke har siden ejet godset og senere købt flere godser til. Adam Gottlob Moltke var en foregangsmand indenfor landbrug, det er ham, der har lagt navn til Grev Moltke Pæren. Lensgreve, finans- og premierminister Adam Wilhelm greve Moltke (1785-1864) havde i 1849 besøg af H.C. Andersen. Sønnen Frederik Wilhelm greve Moltke inviterede den gigtplagede millionær H.C. Andersen på ferie. H.C. Andersen ankom 3. juli 1874 og var på Bregentved i fire uger, som han betragtede som et kurophold med frisk luft, motion og diæt. Ofte læste han op af sine fortællinger, digte og eventyr for herskabet og tjenestefolkene. Bregentveds nuværende bygninger, der stort set er bygget i årene 1886-91, ejes i dag af grev Christian G.P. Moltke.

1391 **Lykkesholm Slot** SV for Nyborg. Hed dengang Magelund og var ejet af Dronning Margrete. Nuværende bygninger er fra 1600 og 1700-tallet. H.C. Andersen var en hyppig gæst hos sin velgører justitsrådinde Johanne Marie Lindegaard, der introducerede ham på andre fynske herregårde. Lykkesholm er fredet, men lukket for offentligheden, og blev i 1969 grundigt moderniseret.

1483-1520 **Raffael** egentlige navn Raffaello Santi. Italiensk maler og arkitekt født 27. marts 1483. Læretid hos Perugino i Perugia. Rejste 1504 til Firenze, hvor han blev kendt med Leonardo da Vincis arbejder, der fik stor indflydelse på hans videre udvikling. I 1508 inviterede Pave Julius II Raffael til at udsmykke flere rum i Vatikanet. Arbejdet blev beundret og førte til flere bestillinger. Pave Leo X udnævnte ham i 1514 til ansvarlig og ledende arkitekt for Vatikanet og Peterskirken i Rom. Overraskende er det for de fleste, at Raffael også var arkitekt.

Grundet Raffaels tidlige død som 37-årig blev flere af hans arbejder gjort færdig af hans elever. Hans mest kendte værk er uden tvivl: *“Den Sixtinske Madonna”* med de berømte *“Raffaels engle.”*

Raffael levede mange år sammen med sin model La Fornarina, skønt han i flere af årene var forlovet med sin velynders niece. Måske netop derfor blev La Fornarina forment adgang til Raffaels begravelse i Pantheon, hvor han efter eget ønske blev begravet. Og hvem ved, for Thorvaldsen, der jo nærmest blev betragtet som romer på sin tid, fik i 1833 af Pave Gregor XVI tilladelse til at åbne Raffaels grav i Pantheon. En begivenhed der endda blev overværet af H.C. Andersen. Det blev her konstateret, at det ikke var Raffaels hjerneskal, men abaten Desiderio d'Adjutorio.

1485-1551 **Stygge Krumpen** dansk adelsmand, biskop i Børglum SV for Hjørring fra 1519 til Reformationen i 1536, hvor han blev pågrebet og arresteret, selv om han, som der står, forsøgte at gemme sig i en bageovn. Han var født på herregården Skøttrup, i dag Trudsholm, som søn af Anna og Jørgen Rosenkrantz og uddannet på Københavns – og Rostoks Universitet.

Som biskop skulle han leve i cølibat, trods det var han omgivet af elskerinder og var i det hele taget berygtet for sin livsførelse. En af dem var den fraskilte Elsebeth Gyldenstjerne, hun var en slægtning, men hun forlod ham til fordel for en adelsmand. Visse kilder hævder imidlertid, at Stygge Krumpen hjalp Elsebeth Gyldenstjerne mod hendes voldelige eksmand.

Han opførte i 1520 renæssanceborgenlægget Voergaard SV for Sæby, der også har været i Erik Scavenius' eje.

Stygge Krumpen deltog 1522 i sammensværgelsen mod Christian II. Han blev arresteret ved Reformationen i 1536 og sad fængslet på Sønderborg Slot i seks år, fordi han ikke ville afskrive sin katolske tro og sværge troskab til Christian III. Derudover lød anklagen på hor og blodskam. Efter sin løsladelse i 1542, fik han Asmild Kloster ved

Viborg i len af kongen. Stygge Krumpen døde 21. jan. 1551 og ligger begravet i Mariager Klosterkirke.

- 1539-1555 **Aalborghus Slot** opført af Christian III med Morten Bussert som arkitekt. Slottet er bygget som en trefløjet fæstning i bindingsværk med en fæstningsmur mod N. Langs denne mur byggede Christian IV en magasinbygning for at tage imod bøndernes skattekorn, der her blev opmagasineret i flere stokværk. Der var også saltkældre til oplagring af flæsk, fjerkræ, fisk og andre afgifter. Aalborghus omtales i historien allerede i 1340, men den har ligget lidt sydligere end det nuværende slot. Slottet har været ejet af Dronning Margrete samt Kong Hans, der både er født og død her. Aalborghus blev dog aldrig den fæstning, kongen havde tænkt sig, den viste sig uegnet grundet mangel på drikkevand i tilfælde af belejring. I stedet blev det en fredens fæstning med hovedsæde for kongens lensmand i Nordjylland. Efter enevælden i 1660 blev slottet hovedsæde for amtmanden, hvad den stadig er, idet Statsamt Nordjylland har til huse her. Under Napoleonskrigene blev bygningerne brugt som kornmagasin. Voldgravene blev, grundet koleraepidemi, tørlagt i 1853. Hele anlægget blev fredet i 1919. Der er ikke adgang til slottets indre, men kun på volden, i gården og et kig i et skummelt fangehul med jernlænker i jordgulvet.
- 1547-1575 **Gisselfeld Kloster** hovedgård 5 km S for Haslev. Opført af rigshofmester Peder Oxe (1520-75). Den fredede renæssanceherregård med voldgrav og vægtergange var af grev Christian Gyldenløve fra 1701 testamenteret til et adeligt jomfrukloster. Herregården, der er landets femte største med 3.850 ha., blev ombygget 1869-74 af J.D. Herholdt. Den ejes nu af Danneskiold-Samsøe-slægten. Herregården har gennem de seneste år været skueplads for en ”*Grevens Fejde*” mellem godsejer Erik greve Danneskiold-Samsøe og godsets bestyrelse.
- 1580 **Glorup Herregård** med voldgrave ved Svindinge S for Nyborg er fredet. Herregårdens 40 ha store franske barokhave har mange sjældne træer og et kærlighedstempel. Herregården er ombygget adskillige gange, bl.a. af Philip de Lange i 1743-44. I 1763 købte grev Adam Gottlob Moltke (1710-92) Glorup sammen med Svindinge Kirke. Og godset blev igen restaureret. Der er næppe mange herregårde i Danmark, hvor H.C. Andersen ikke har forsøgt sig som gæst. Men der er næppe nogen, han er kommet oftere på end netop Glorup, hvor han hos grev Moltke-Hvidtfeldt altid følte sig velkommen. Glorup Herregård blev 25. jan 2006 udvalgt til en arkitekturkanon i fornemt selskab med bl.a. Sydney Opera House, Østbroen over Storebælt, Vor Frue Kirke i København, Århus Universitet, Århus Rådhus, Hover Kirke ved Ringkjøbing mfl.
- 1634 **Oberammergau-passionsspil** opførtes for første gang i byen Oberammergau i Bayern ved foden af Alperne. Baggrunden for festspillene skal findes midt under Trediveårskrigen, hvor pesten hærgede. Her slog indbyggerne i Oberammergau en handel af med Vor Herre. De lovede, at de hvert tiende år ville spille et stykket om: ”*Vor Herre Jesu Kristi lidelse, død og genopstandelse.*” Med undtagelse af 1870, hvor der var krig mellem Tyskland og Frankrig, og 1940 hvor Anden Verdenskrig rasede, så har man holdt ord. Oberammergau er en by på 5.300 indbyggere, af dem er over 2.000 aktive, heraf 500 børn, i den store opgave, som passionsspillene er. Alene orkestret har 100 medlemmer. Aldersspredningen er fra 6-93 år. Men ikke alle kan godkendes i det store spil, visse betingelser skal være opfyldt, enten skal man være født i Oberammergau eller boet der i mindst 20 år. Skuespillet varer fem timer og opføres 108 gange gennem en sæson. Teatret har 4.700 overdækkede siddepladser, men scenen er under åben himmel.

Oberammergau-passionsskuespil har normalt omkring ½ mio. gæster på en sæson.

1643-1718 **Marie Grubbe** dansk adelsdame datter af Maren Juul og Erik Grubbe til Tjele der fik seks børn. Moren døde i 1647, da Marie var fire år. Marie Grubbe blev gift i 1660 med Ulrik Frederik Gyldenløve, der 1664 blev Norges statholder, han var Frederik III's uægteskabelige søn med Margrethe Pape. Gensidig utroskab opløste ægteskabet i 1670, hvor Marie Grubbe blev sendt hjem til Tjele. Medgiften på 12.000 rigsdaler betalte Gyldenløve tilbage, hvad der var ret usædvanligt. Beløbet svarede i nutidskroner til ca. 1 mio. kr. Dem soldede Marie op i løbet af et par år på udenlandsrejser sammen med søsterens mand Stig Høeg. I 1673 fik faren hende gift med Palle Dyre til Sindinggaard, hvor de boede i 13 år. Marie var dog stadig ustyrlig og utro og forlod Palle Dyre efter 17 års ægteskab til fordel for den rå og fordrukne Søren Sørensen Møller, der var kusk og ladefoged på Trinderup, som også ejedes af Palle Dyre. Marie drog sammen med sin nye kærlighed rundt og optrådte på markeder i Danmark og Tyskland, han spillede valdhorn, hun sang og spillede lut. Og hvis ikke det var nok til livets ophold, levede de af hendes prostitution. I 1706 havnede de i Borrehuset et overfartssted på Falster ved Grønsund. Foruden færgestedet havde de udskænkning til den lokale befolkning. Søren var ofte fuld og kom i klammeri, her dræbte han en skipper i 1711 og fik tre års strafarbejde. Marie Grubbe så ham aldrig mere, han døde i 1717.

Da Ludvig Holberg i 1711 flygtede fra København grundet pesten, lejede han sig ind i Borrehuset, her traf han Marie Grubbe som færgeskone. Unægtelig en noget anden Marie Grubbe end hende Holberg tidligere havde truffet som adelsdame på Tjele. Holberg fik en alvorlig snak med hende, uden at det dog førte til ændringer i hendes liv. Han skrev senere: "*Epistel over sælsomme ægteskaber.*" I "*Epistel 89*" skildrer Holberg personen Marie Grubbe. H.C. Andersen har også forevigt Marie Grubbe i 1869 med:

"*Hønsegrethes familie.*" Steen Steensen Blicher: "*Brudstykker fra en landsbydegns dagbog*" fra 1824 handler også om Marie Grubbe. Morten Vinge fik, da han kom tilbage fra Sverige og Sibirien, ophold på Korselitse og til sin store forfærdelse, ser han den tidligere for ham så uopnåelige unge og smukke adelsdatter Sofie forvandlet til det ukendelige, en lugekone med rynket ansigt, hullet kyse og pjaltede klæder omkring hendes tykke ildedannede krop. Kun vammelhed betog ham. I.P. Jacobsen skrev i 1876 sit hovedværk: "*Fru Marie Grubbe,*" der herhjemme kun blev solgt i 7.000 eksemplarer, men dog oversat til 20 forskellige sprog. I 1994 udgav Juliane Preisler: "*Kysse-Marie*"

der altså også er Marie Grubbe. Ved Grønsund står en beskeden sten: "*Her lå Borrehuset 1705-1731. Udgravet 1941.*" Det er, hvad man her ønsker at mindes om den fallerede adelsdame.

1660-1663 **Augustenborg Slot** påbegyndtes af Hertug Ernst Günther, et oldebarn af Christian III. I landsbyen Stavnsbøl rev han den bedste gård ned og byggede slottet, der stod færdig i 1663 og fik navnet Augustenborg efter hans kone Prinsesse Auguste af Lyksborg. To år senere rev han flere gårde ned og byggede en stor ladegård. Landsbyen Stavnsbøl forsvandt, og et bysamfund af embedsmænd og håndværkere voksede op omkring slottet. I årene 1733-1773 byggede sønnesønnen Hertug Christian August I det nuværende Augustenborg Slot i hvide og gule farver. En total fornyelse af hele slottet blev bygget omkring en 1,5 km lang lindealle. I næsten 200 år var Augustenborg Slot hovedsæde for den augustenburgske hertugslægt. Hertug Christian August II forlod slottet 18. marts 1848. Mindre end en måned senere, nemlig 9. april 1848, startede Første Slesvigske Krig, der skulle afgøre, hvorvidt hertugdømmet Slesvig skulle være

dansk eller tysk. En afgørelse der i 1851 sagde dansk, i 1864 sagde tysk og i 1920 igen sagde dansk. Hele slottet er fredet og bruges i dag som hospital for sindslidende. Der er adgang til slotsparken med den berømte lind med mindeplade, hvorunder H.C.

Andersen sad og hvilede sig, når han besøgte hertugfamilien. Den smukke slotskirke, der stadig fungerer som sognekirke, og et minimuseum er åbnet for besøgende. Her vises i billeder den dramatiske historie omkring hertugslægten.

1665 **Frijsenborg** herregård ved Hammel 25 km NV for Aarhus. Centrum for Grevskabet Frijsenborg der er det største danske grevskab gennem tiderne.

I 1400-tallet lå på stedet den lille landsby Jernit med seks gårde, en adelsgård og kirke. Ved Reformationen 1536 overgik Jernit til kronen. I 1558 fik Christian III Jernit Sogn lagt sammen med Hammel Sogn og kirken nedrevet. I 1583 overgik Jernit til Valdemar Parsberg, der sløjfede den lille by og lagde jordene ind under hovedgården Jernit og indledte en større byggeaktivitet og en voldgrav. I 1665 solgte Parsberg familien Jernit til skatmester Mogens Friis, der havde ejet flere

godser i Skåne. Dem afstod han efter svenskekrigene 1658-60 og investerede i flere gårde i Jylland bl.a. Jernit. Siden har familien Friis ejet herregården. Mogens Friis' søn greve Niels Friis indledte en større tiltrængt restaurering, ombygning og udvidelse af Jernit. Omkring år 1800 ejede Frederik Carl lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs (1799-1815) 15.000 tønder land med skov og 42 landsbykirker. Regningen blev et forgældet gods. Senere generationer rettede op på gælden. Ikke mindst Jens Christian lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs (1815-1849), han gav godset sit nuværende navn - Frijsenborg. Christian Emil lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs (1849-1882) skabte det flottest udstyrede hjem i Danmark på den tid.

Måske var det netop derfor, H.C. Andersen flere gange har gæstet godset, han var jo ikke blind for at komme på besøg de fine steder, og har da også i breve rost Frijsenborgs gæstfrihed.

Mogens Christian lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs (1882-1923) var fætter til forfatteren Wilhelm Dinesen, der ofte var gæst på Frijsenborg. Det var her Dinesens datter Karen mødte Bror Blixen. Nuværende ejer er lensgrevinde, kammerdame Irene Wedell. Hun er landbrugsuddannet og har konverteret til katolicismen. Irene Wedell har været på flere ugers hjælpende ophold i Thailand på Father Brennans børnehjem i Pattaya, som vi også har besøgt. Hendes søn Bendt Tido Hannibal lensgreve Wedell er 13. generation på godset og dertil også Wedellsborg på Fyn. Flere gange er Frijsenborg ombygget, og indvendigt er det rigt udsmykket. Godset har Danmarks næststørste jordbesiddelse med 9.800 ha, det svarer til lidt mindre end Samsø. Den største er Aage V. Jensens Fonde med 15.000 ha. Skovdrift er den væsentligste del af virksomheden, men det er svære tider for skovdrift, hvor prisen på træ er faldet gennem de seneste 25 år. Speciel stormen 3. dec. 1999 gjorde ondt i økonomien.

En anden betydelig forretning er jagtudleje.

1671-1673 **Nysø** herregård opført i barok NV for Præstø af købmand Jens Lauridsen og hans hustru Barbara Wilders. Midt i 1800-tallet blev Nysø under Christine og baron Henrik Stampe, gjorde til samlingssted for kunstnere. H.C. Andersen, Adam Oehlenschläger, Grundtvig, Christian Winther, P.C. Skovgaard, Wilhelm Marstrand, Thorvaldsen mfl. har haft deres gang her. Ikke mindst Thorvaldsen blev her forkælet af baronessen, der i 1838 opførte et atelier "Vølunds Værksted" til ham. Faktisk boede Thorvaldsen sine sidste seks leveår på Nysø. I 1927 indrettedes på slottet Thorvaldsen Samling, som et fast museum for de værker han havde skænket til Christine Stampe.

- 1709 **Graasten Slot** et prægtigt barokslot bygget af kongelig statholder, storkansler Frederik greve Ahlefeldt. Oprindeligt bygget som et jagtslot i barok stil beliggende tæt op mod de kuperede skove ved Gråsten med en mangfoldighed af forskellige træer og buske. Tidligere stod der på stedet et mindre jagtslot fra 1500-tallet, men det brændte i 1603. Af Frederik greve Ahlefeldts jagtslot er kun slotskapellet og endepavillonerne bevaret efter en brand i 1757. Slotskapellet blev indviet allerede i 1699, og er derfor slottets ældste del. Det bruges stadig som sognekirke af såvel den danske som den tyske menighed, og derudover til en del kulturelle arrangementer. Kirkerummet er udsmykket med en pompøs altertavle og ca. 80 malerier. Den øvrige del af slottet er genopbygget i 1759 af J.G. Rosenberg. Hele slottet dækker et areal på 5.000 m². Under det tyske herredømme 1864-1920 blev slottet stærkt misligholdt. I 1921 overtog den danske stat slottet med 12 hektar jord. Herefter blev slottet brugt til retslokale og bolig for dommer og politimester. Efter en omfattende renovering gav staten 24. maj 1935 Graasten Slot som bryllupsgave til kronprinseparret Ingrid og Frederik. Parret har gennem årene brugt slottet som deres sommerresidens i en periode af tre uger. I den tid står Den Kongelige Livgarde vagt ved slottet. Naturligvis, fristes man til at sige, har H.C. Andersen også besøgt Graasten Slot. Det hævdes, at han her skrev: *"Den lille Pige med Svovlstikkerne."* Af hende blev der i 1992 rejst en statue i Slotsgade i Graasten. I den omkringliggende park har Dronning Ingrid med sin store kærlighed, interesse og viden omkring blomster eksperimenteret med forskellige blomster og planter. Specielt roser, var hendes lidenskab, ikke mindst dem har sat sit præg på parken, der med sine 40.000 blomster er stærkt inspireret af engelske landskabshaver og regnes for en af de smukkeste haver i Nordeuropa. Til slottet hører et gartneri, der forsyner kongefamilien med blomster og frugt. I haven er der en krebsdam, hvorfra slottets beboere får krebs. Derudover er der to søer med åkander. Æblesorten gråsten, eller gravenstener som den også kaldes, har sit navn herfra, idet sorten blev bragt hertil fra Schweiz først i 1700-tallet, men stammer oprindeligt fra Savoyen i Italien. Æblerne er så berømte, at de i 1997 blev gengivet på frimærker i Canada. Det gamle originale gråstenæbletræ står stadig i parken. Når de kongelige ikke bor på slottet, er der offentlig adgang til slotskirken og parken, der årligt besøges af ca. 75.000 gæster. Den 17. marts 1994 udgav Post Danmark et frimærke med slottet pålydende 8,75 kr.
- 1743-1745 **Lerchenborg** S for Kalundborg blev bygget. Slottet er opført i barok, og har i dag en mindestue for H.C. Andersen. Parken er anlagt i fransk stil. Tidligere bygninger blev 1703 købt af Carl greve Ahlefeldt, der i 1742 solgte det til Christian A. Lerche. Han var en flittig og dygtig mand, der nåede langt i vort land, ryttergeneral, overkrigskommissær, gehejmeråd og blev i 1751 optaget som greve. På Lerchenborgs jorder er der ikke mindre end 72 oldtidshøje. Godskomplekset var meget omfattende Kalundborg Ladegaard, Østrupgaard, det der i 1754 fik navnet Lerchenborg, Birkendegaard, Vesterbygaard, Avnsøgaard, Astrup og Davrup. Det samlede areal var på 5.273 tdr. hartkorn, kun overgået i Danmark af Frijsenborg. Hartkorn var det gamle danske mål for en jordejendoms værdi. Den afhang ikke kun af areal, men også af jordens beskaffenhed. 1 tønne hartkorn = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album.
- 1748 **Det kgl. Teater** Danmarks nationalscene tegnet af Nikolai Eigtved (1701-54) og indviet 18. dec. på Kongens Nytorv under navnet - Det danske Comediehus. Teatrets forløber var Comediehuset i Lille Grønnegade, der brændte under Københavns Brand i 1728. Teatret blev grundlagt af Frederik V, der skænkede grunden med flådens tjæreplads ved siden af det kongelige kanon- og klokkestøberi på Kongens Nytorv. I 1750 blev teatret

overdraget til staden København, men driften blev byen en for stor byrde, så i 1770 ansøgte man kongen om atter at overtage teatret. Først fra 1772 fik teatret navnet Det kgl. Teater, fordi kongen da overtog det fulde ansvar for den voksende gæld og udpegede selv en direktion. På prosceniet, som er den del af scenen der ligger foran tæppet, har der siden 1774 stået "*Ei Blot til Lyst.*" I 77 år betalte kongen "*gildet*" og bestemte repertoireet. Efter enevældens ophør i 1849 henlagdes teatret til folkestyret og staten under Kirke- og Undervisningsministeriet med årlige bevillinger på finansloven og fik Johan Ludvig Heiberg (1791-25/8 1860) som direktør. Teatret er om- og tilbygget så ofte, at det efterhånden lignede "*en sammensunken elefant.*" I 1874 rev man bygningen ned og byggede et nyt i fem etager med 1544 pladser. Her, som i dag betegnes "*Gamle Scene,*" opføres kun opera og ballet. Foran bygningen står to statuer af henholdsvis Oehlenschläger og Holberg udført af henholdsvis H.W. Bissen og Theobald Stein. Nye Scene, der også kaldes "*Stærekassen,*" blev indviet i 1931. Fra 1992 opføres der her kun skuespil. Staten giver et ganske stort tilskud til teatret, i år 2000 udgjorde dette tilskud 840 kr. pr. solgt billet.

1758-1841 **Peter Andreas Heiberg** født i Vordingborg hvor faren var rektor på latinskolen. Som ung flygtede P.A. Heiberg grundet stor gæld til Sverige. Her blev han lejesoldat. Studerede ved Uppsala Universitet, blev senere huslærer i Bergen i Norge, hvor han var ilde lidt og rejste herefter tilbage til København, hvor han blev translatør i portugisisk og spansk. P.A. Heiberg blev efter to års forlovelse gift i 1790 med sin elev en af Københavns mest omsværmede skønheder den 16-årige Thomasine Christine Buntzen (1773-1856). De fik sønnen Johan Ludvig Heiberg (1791-25/8 1860), som blev gift med Johanne Luise Pätges (1812-21/12 1890), den senere primadonna på Det kgl. Teater. Thomasine og P.A. Heiberg ægteskab knagede, og de blev skilt i 1799, hvad der dengang var en stor skandale.

Thomasine giftede sig med den svenske adelsmand Gyllembourg. Sønnen blev ikke ved nogen af forældrene, men kom i pleje hos vennerne Kamma og Knud Lyne Rahbek i Bakkehuset, det kulturelle samlingssted på Frederiksberg med den syv tdr. land store romantiske have.

P.A. Heiberg udgav i 1787: "*Rigsdalersedlens hændelser*" en satire mod både højre og venstre. Romanen skabte stor politisk røre. Samtidig skrev han syngespil komedier, viser og artikler i sit tidsskrift med den provokerende titel: "*For sandhed.*" Her rettede han skarpe angreb på enevælden, censuren og de tyske kredse. Derfor indkasserede han ofte bøder.

P.A. Heiberg blev i år 1800 landsforvist grundet sin konstante chikanering af landets embedsmænd og øvrighed, hans markante kritiske holdning til enevælden og dertil den sindssyge Christian VII. Majestætsfornærmelse hed anklagen. "*Ordener hænger man på idioter - stjerner og bånd man kun adelen gir,*" var P.A. Heibergs kendte slogan.

Heiberg passerede den danske grænse midnat 11. feb. 1800 på vej til eksil i Paris.

Grundet sine store sproglige evner fik han her job i udenrigsministeriet. Peter Andreas Heiberg levede sine sidste år ensom, glemt og blev til sidst blind.

Omkring århundredskiftet var kongen og regeringen meget på vagt over for kritik rettet mod staten. Man havde den franske revolution i tankerne, så den mindste optakt til uro blev prompte slået ned, med fængsling eller udvisning til følge

1760 **Assistens Kirkegaard** blev anlagt som en fælles kirkegård for alle Københavns otte kirker, fordi byldepestens hærgen i 1300-tallet havde fyldt de eksisterende kirkegårde. Hver kirke fik sin afdeling på den nye kirkegård, der dengang lå helt ude på landet. I

første omgang var kirkegården anlagt som de fattiges, men i 1785 blev en etatsråd begravet her. Dette ændredes attituden, så det efterhånden blev en kirkegård for de velhavende, kunstnere og intellektuelle. Her mødte familierne op med madkurven, som de indtog på gravene. Det berettes også at byens offentlige fruentimmere betjente deres kunder på gravene. Arealet havde tidligere, udover en tobaksplantage, været overdrev dvs. fællesjord til græsning af kreaturer. Efter flere udvidelser er arealet i dag på 36 tønder land.

På Assistens Kirkegaard hviler mange berømtheder, men de to som turister primært kommer for at se er H.C. Andersen (1805-75) og Søren Kierkegaard (1813-55). Disse to grave findes forholdsvis let, for vejskilte viser vejen. H.C. Andersen ligger ved siden af sin ven Edvard Collin (1808-86), og ved siden af Jens August Schade (1903-78). Søren Kierkegaard ligger sammen med flere fra den kierkegaardske familie, og pudsigt nok ligger hans kærlighed Regine Olsen (1822-1904) også ret tæt ved. Af andre berømtheder kan nævnes Martin Andersen Nexø (1869-1954), Peter Malberg (1887-1965), Peter Faber (1810-77), Peter Adler Alberti (1851-1932), Viggo Stuckenberg (1863-1905), Herman Wilhelm Bissen (1798-1868), Christoph Ernst Frederik Weyse (1774-1842), Dan Turéll (1946-93), Niels Bohr (1885-1962), Henry Heerup (1907-93), hvis gravsten er en af hans egne skulpturer *"naturens hårdkogte æg,"* Peter Christian Abildgaard (1740-1801), Nicolai Abraham Abildgaard (1743-1809), Søren Gyldendal (1742-1802), Hans Scherfig (1905-79), hvis gravsten er en granitskildpadde, V. Bähncke (1832-1907), Rasmus Rask (22/11 1787-14/11 1832), H.C. Ørsted (1777-1851) og der kunne fortsættes meget længe endnu.

Assistens Kirkegaard er i dag nærmest at betragte som et museum, hvor folk vandrer rundt og leder efter kendte navne. Plænerne på kirkegården bliver brugt som plæner i en park, folk tager solbad, nogle har madkurven med, men det virker ikke anstødeligt.

1764-1826 **Jens Baggesen** dansk forfatteren født 15. feb. 1764 af fattige forældre i Korsør, hvor der står en statue af ham. Oversatte 1789 Holbergs: *"Niels Klim"* fra latin. Rejste, støttet af hertugen af Augustenborg, til Tyskland, Schweiz og Frankrig. Bosat flere år i Bern i Schweiz hvor han blev gift 5. marts 1790 med Sophie v. Haller, men hun døde, dernæst blev han gift med en fransk dame. Hans store kærlighed var Sophie Ørsted (1782-1818), der menes at have gengældt hans kærlighed, men hun var gift med Anders Sandøe Ørsted. Baggesen var så betaget af hende, at han uindbudt indlogerede sig hos familien i otte måneder. Baggesen skrev om sine første år: *"Der var en tid, da jeg var meget lille."* Var en kort periode fra 1799 direktør for Christiansborgs Hofteater, men betegnes som en af teatrets dårligste. Jens Baggesen døde 3. okt. 1826 i Hamburg og ligger begravet i Kiel, hvor han var professor, ved siden af sin første hustru.

1766 **Hofteatret**, i daglig tale kaldt *"Byens Teater,"* åbnede 30. maj i Det kgl. Rustkammer oven på Christiansborg Slots Ridebane som biscene til Det kgl. Teater og blev udelukkende brugt af franske skuespillere. Den sindssvage Christian VII fik ideen under et af sine luner. Kongen spillede selv som Sultan Orasma, men det har næppe været særlig vellykket, for som der står: *"Selv om han spillede smukt, måtte han dog hellere ikke spille."* Arkitekten for omdannelsen af Det kgl. Rustkammer var Nicolas Henri Jardin. Af direktører kan bl.a. nævnes fra 1770 kulturminister og fløjtespiller Grev Enevold Brandt (1738-28/4 1772). Han blev henrettet i 1772 sammen med Struensee (se 1737), fra 1799 Jens Baggesen og H.C. Andersens velynder Jonas Collin. Struensees endeligt startede efter et maskebal på Hofteatret 17. jan. 1772, han blev anholdt kl. 4:30 af Anden Grenaderkompagni Falsterske Regiment, lagt i håndjern og ført til Kastellet (se 1737). Fra 1786 brugtes teatret til koncerter, ballet og syngespil. Der var 36

stolerækker med rødt betræk og plads til 700 tilskuere. Der blev spillet skuespil dagen lang nogle gange natten med. Som teolog angreb Grundtvig lystighederne på teatret, hvor der ud over skuespillet blev spist, drukket og danset bl.a. af Steen Steensen Blicher.

Da det kneb med at få kvalificerede skuespillere, dannede Knud Lyne Rahbek i 1804 Dramatisk Planteskole, senere Det kgl. Teaters elevskole, med sig selv som lærer frem til 1816. Men han var mere teoretiker end praktiker. Eleverne spillede skuespil om søndagen, hvor Det kgl. Teater var lukket, og kunne med entreindtægt dække skolens udgifter. Christian VIII, der gjorde meget for morskabens skyld, ombyggede i 1842 teatret for 19.000 rigsdaler. Teatret blev nyindviet 1. nov. 1842 af fru Heiberg. Herefter begyndte de at spille opera.

Rigt er det væld af navne, der har optrådt på Hofteatret. Louise Rasmussen den senere Grevinde Danner lærte at danse her. Johanne Louise Pätges, den senere fru Heiberg, lærte at spille skuespil. Adam Gottlob Oehlenschläger (1779-1850) lærte at danse menuet. H.C. Andersen dansede og nåede at få sit navn på plakaten i 1839 - men: *"Følelse har De! Men det er ikke Skuespiller, De skal være. Vor Herre veed, hvad det er."* Hans store kærlighed Jenny Linds sang gik til hjertet. N.W. Gade (1817-1890) spillede skøn musik. Bournonville lærte sine første trin i ballet og viste sin første forestilling på Hofteatret.

På grund af brandfare blev teatret lukket i 1881, inventaret blev solgt på auktion og teatret lå ubrugt hen til 1914. Siden 1922 har Hofteatret fungeret som teatermuseum. Teatret gennemgik en større restaurering i 1997, ikke mindst for at brandsikre. Ved specielle lejligheder spilles der teaterstykker, men der tillades kun 118 tilskuere.

1769-1859 **Alexander von Humboldt** tysk naturforsker og forfatter. Bror til sprogforskeren Wilhelm von Humboldt. Grundlagde plantegeografien og den fysiske jordbeskrivelse. Skrev et 30-binds værk om rejser i Mellem- og Sydamerika fra 1799-1804. Rejste også i Ural og Asien.

1770-1844 **Bertel Thorvaldsen** dansk billedhugger. Født 19. nov. 1770 i København af ugift Karen Grønlund (1736-1804) fra Lemvig, faren var den islandske billedskærer Gotskalk Thorvaldsen (1740-1806). Datoen er, hvad Thorvaldsen selv mente, men senere forskning mener, at fødselsdatoen snarere var 13. nov. 1768, der hersker også lidt usikkerhed omkring fødested. Allerede som 11-årig, eller måske 13-årig, blev han optaget på Kunstakademiet i København. Fik akademiets seksårige rejsestipendium, grundet sine medaljerede arbejder, på 400 rigsdaler årligt for de første tre år, *"særdeles i Rom"* og dernæst at indsende *"prøver af fin fremgang"* til Akademiet på sine arbejder. Disse var imidlertid ikke populære, fordi Thorvaldsen havde undladt personernes parykker og ordener og satset på det personlige. Vi skal her huske på, at det var lige efter den franske revolution, hvor de rige ikke blot havde mistet parykken, men også hovedet. Thorvaldsen var med ved udsmykningen af Amalienborg i 1794. Han ankom efter en omstændelig rejse til Rom 8. marts 1797, denne dag betragtede han resten af sine dage som sin *"romerske fødselsdag."* Han opholdt sig her helt til 1819, hvor H.C. Andersen en periode boede overfor ham. Thorvaldsen kaldtes i Rom for Cavaliere Alberto. Hans sans for enkel og rolig skønhed gjorde ham til en central skikkelse i europæisk kunst. Thorvaldsen var en selvbevidst, levende og årvågen kunstner, han har aldrig fremstillet krigeriske scener. Hans gennembrud blev den 2½ m høje *"Jason med det gyldne skind"* fra 1803, den reddede ham fra at rejse tilbage til Danmark. Stipendietiden var udløbet, og rejsevognen stod klar, da en engelsk rigmand og kunstkender Thomas Hoppe bestilte Jason i marmor og gav Thorvaldsen et forskud, og

dermed blev han i Italien. Ordrene indløb nu så hurtigt, at Thorvaldsen en overgang havde fem atelierer i Rom med 40 ansatte, en af dem var den senere så berømte H.W. Bissen. Thorvaldsen blev en holden mand. Andre kendte skulpturer er: *"Nat og Dag," "Venus," "Amor og Psyche"* samt *"Kristus og de tolv apostle"* i Københavns Domkirke - Vor Frue Kirke. Apostlene var af arkitekten placeret i 12 nicher. Dette syntes Thorvaldsen ikke om, så han lavede den genistreg at gøre statuerne to cm for høje samt levere dem i allersidste øjeblik, derfor blev apostlene trukket frem på søjler udenfor nicherne, og så var Thorvaldsen tilfreds. Om kristusfiguren fortælles, at Jesus oprindelig havde hævet armene, men under tørringsprocessen var armene sunket, og sådan blev det. I 1805 udnævntes Thorvaldsen til professor ved Kunstakademiet, hvor han fik en lejlighed og boede her sine sidste år. Blev også direktør på Charlottenborg. Thorvaldsen rejste tilbage til Danmark 17. sept. 1838 efter 41 år i Italien, men kun fordi Frederik VI gav ham tilsagn om at bygge et museum til hans mange værker og hans malerisamling, han ville egentlig helst være blevet i Italien. Hans hjemkomst blev en stor begivenhed i København. Et skib med berømtheder som H.C. Andersen, Adam Oehlenschläger, Johan Ludvig Heiberg, N.F.S. Grundtvig og Christian Winther sejlede fregatten *"Rota"* i møde ude på Reden som velkomst i det tågede vejr. Tusinder var samlet på kajen, for at hylde Thorvaldsen og byde ham velkommen hjem, da fregatten med hovedparten af hans værker om bord og kaptajn Dallerup ved roret lagde til. Der var en sådan trængsel på kajen, at flere blev skubbet i havnen, og dagbladet *"Kjøbenhavnsposten"* udkom med et døgn's forsinkelse, fordi kunstinteresserede sættere også skulle ned og se med. Thorvaldsen blev af folket trukket på en åben vogn til sit hjem.

Thorvaldsen fandt sit hjem på herregården Nysø nord for Præstø, her blev han forkælet af baronesse Stampe, der opførte et atelier til ham, og han boede faktisk på Nysø sine sidste seks leveår. Mange andre kendte danskere som H.C. Andersen, Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig, Christian Winther, P.C. Skovgaard og Wilhelm Marstrand har også haft deres gang på Nysø.

Thorvaldsen var klart mere kendt ude i Europa end i sit fædreland. Det fortælles, at han under forhandlingerne truede med, at hvis ikke København ville bygge et museum, så ville München og dermed også få alle hans værker. Han testamenterede sin store kunstsamling foruden egne arbejder til København. Thorvaldsens Museum blev hermed en realitet og Danmarks første offentlige museum, der indviedes 18. sept. 1848.

Arkitekten var Michael Bindsbøll, der afbrød sit arbejde i 1848, fordi han deltog i Den Slesvigske Krig. Museet har samlet en stor del af Thorvaldsens værker. En historisk og fornem frise pryder bygningen rundt, den er udført af Jørgen Sonne (1801-90), og skildrer Thorvaldsens tilbagekomst til sin fødeby 17. sept. 1838. Her ser vi mange berømtheder tage imod ham, H.C. Andersen, N.F.S. Grundtvig, Christian Winther, J.L. Heiberg, Adam Oehlenschläger og mange flere. Der var meget kritik af frisen, der kaldtes smagløs, fordi der var for mange personer og i for moderne tøj. Ja, sådan går det, i dag ser vi frisen som et smukt og værdifuld dokument fra en periode, hvor vort land fostrede mange kulturelle personligheder.

Den 18. okt. 1826 fik Thorvaldsen en overraskelse, et uanmeldt besøg af Pave Leo XII, der havde fået anbefalet Bertel Thorvaldsen som den absolut bedste til at udføre et gravmæle over Pave Pius VII. Gravmælet er det eneste blandt Peterskirkens utallige kunstværker, der er skabt af en protestant. Det var jo noget af en lyssky affære, bestemt ikke tilladelig med en sådan *"hedning"* i folden, så Thorvaldsen fik strenge ordre på ikke at signere kunstværket med sit eget navn, men måtte i stedet bruge pseudonymet

“*Consalvi.*” Det passede ikke den selvsikre hr. Thorvaldsen ret godt, men han var en kløgtig filur, der gerne ville udføre det prestigefyldte bestillingsarbejde, så han spillede dem et pus. Da statuen af Pave Pius VII skulle afsløres, og tæppet blev trukket til side, gik der et sus gennem den fremmødte forsamling. Statuens ansigt var ganske synlig ikke Pave Pius VII’s ansigt - men Thorvaldsens ansigt. Så Thorvaldsen fik alligevel sat sin signatur i Peterskirken om end på anden vis.

Thorvaldsen blev aldrig gift, men havde mange elskerinder. En af dem Anna Maria Magnani var gift med en prøjsisk gesandt, men grundet Thorvaldsen holdt ægttestanden ikke. I 20 år blev Anna Maria holdt hen. Forholdet gav dog to børn, Carlo Alberto der døde ved en drukneulykke kun 6 år gammel og datteren Elisa, som Thorvaldsen adopterede.

Den 24. marts 1844 spiste Thorvaldsen middag hos familien Stampe i Kronprinsessegade sammen med H.C. Andersen og Adam Oehlenschläger. Efter middagen gik Thorvaldsen sammen med Adam Oehlenschläger i Det kgl. Teater, hvor de så premieren på Friedrich Halms skuespil: “*Griseldis.*” Thorvaldsen rantes her af en blodprop, faldt ind over Oehlenschläger og blev båret ud, men genoplivningsforsøg var forgæves. Han havde i flere år lidt af åreforkalkning. Efter episoden fortsatte forestillingen. Så vidt vides er han den eneste, der er død under en forestilling i Det kgl. Teater.

Thorvaldsen blev begravet 30. marts 1844 fra Vor Frue Kirke til en sørgemarch af Hartmann. I 1848 blev han gravsat i gården på sit eget museum. Han blev udnævnt til æresborger i København i 1838, for øvrigt som den eneste nogensinde. Fik flere hædersbevisninger bl.a. æresmedlem af Studenterforeningen. Den 17. nov. 1938 blev der udgivet tre frimærker med Bertel Thorvaldsen og hans skulptur “*Jason med Det gyldne Skind,*” anledningen var 100-året for Thorvaldsens hjemkomst fra Italien. Motivet er efter C.W. Eckersbergs berømte maleri af Thorvaldsen. I 1952 blev han hædret med sit portræt på en femkroneseddel. Den 19. nov. 1970 udgav Post Danmark igen et frimærke med Thorvaldsen, denne gang pålydende 2 kr.

1774-1842 **Christoph Ernst Friedrich Weyse** komponist, organist og professor. Født af fattige tyske forældre 5. marts 1774. Bosat fra 1789 i København. Organist ved Garnisons Kirke fra 1792 og ved Vor Frue Kirke i København fra 1805. Udenfor kirken står en statue af ham. Blev i 1816 professor og 1819 hofkomponist. Mest kendt er hans morgen- og aftensange til tekster af B.S. Ingemann. Weyse var som menneske meget troværdig, han besad en ensom natur, hans længste udflugt gik til Roskilde. Christoph Ernst Friedrich Weyse døde 8. okt. 1842 og ligger begravet på Assistens Kirkegaard.

1776-1861 **Jonas Collin** dansk embeds- og finansmand født 6. jan. 1776. Blev cand.jur. 1795 og tog landmålereksamen 1800. Gift i 1803 med Henriette (1772-19/5 1845). Jonas Collin var aktiv i mange foreninger, “*Selskabet til naturlærens udbredelse,*” “*Selskabet for hesteavlens fremme*” og “*Akademiet for de skønne kunster*” og han var hovedmanden bag Thorvaldsens Museum 1848. Deputeret i Rentekammeret og Finanskollegiet 1816-48. Præsident for Det kgl. Danske Landhusholdningsselskab 1809-55. Direktør for Det kgl. Teater 1821-29 og igen 1842-49. Etatsråd, konferensråd og gehejmekonferensråd fra 1847. Og det vi måske kender ham allermest for, mæcen for vordende forfattere som fx Steen Steensen Blicher og H.C. Andersen. Jonas Collin døde 28. aug. 1861.

1777-1851 **Hans Christian Ørsted** dansk farmaceut, bibliotekar, forfatter og fysiker. Født 14. aug. 1777 som søn af apotekeren i Rudkøbing på Langeland der ernærede sig ved brændevinsfremstilling. Bror til Anders Sandøe Ørsted. Tog farmaceutisk eksamen 1797. Blev derefter bibliotekar. Professor ved Københavns Universitet 1806-29.

Medstifter af Polyteknisk Lærestanstalt og dens første direktør fra 1829 til sin død i 1851. Under en forelæsning 21. juli 1820 opdagede Ørsted elektricitetens magnetiske virkning, elektromagnetismen, ved at sætte en kompasnål ved siden af en strømførende ledning. Ørsted konstruerede et piezometer (trykmåler), og opdagede grundstoffet aluminium. Udgav flere bøger mest om naturfilosofi. Stiftede i 1824 Selskabet for Naturlærens Udbredelse. Tilføjede det danske sprog omkring 2.000 nye ord som fx ilt, brint, vægtfylde og varmfylde. På Gåsetorvet i Rudkøbing rejstes i 1920 en statue af ham, en afstøbning af H.W. Bissens statue der står ved Polyteknisk Lærestanstalt. Hans Christian Ørsted døde 9. marts 1851, og blev begravet 18. marts fra Vor Frue Kirke med tale af provst Tryde og ligger på Assistens Kirkegaard. I anledning af 100 året for hans død udgav Post Danmark 9. marts 1951 et blå frimærke med hans portræt pålydende 50 øre. Og i anledning af 150 året for opdagelse af elektromagnetismen 13. aug. 1970 et grønt frimærke pålydende 80 øre.

1778-1860 **Anders Sandøe Ørsted** dansk forfatter, retslærd og politiker. Født som søn af apotekeren i Rudkøbing på Langeland der ernærede sig ved brændevinsfremstilling. Bror til Hans Christian Ørsted. Blev cand. jur. i 1799, assessor i Højesteret 1810, men opgav i 1813 sin dommervirksomhed. Blev deputeret (folkerepræsentant) ved Danske Kancelli og i 1825 generalprokurør (embedsmand der skulle inddrive Kronens fordringer) og i 1842 medlem af Gehejmestatsrådet, alt til 1848, hvor han blev medlem af den Grundlovgivende Rigsforsamling. Anders Sandøe Ørsted stemte imod Junigrundloven af 1849. Medlem af Landstinget 1849, konseilspræsident 1853-54, men afskedigedes efter et brud med Frederik VII. Anders Sandøe Ørsted foreslog i 1830 Kong Frederik VI, at Dannebrog, der var forbeholdt kongen og staten, også skulle være folkets flag. Til Ørsteds store skuffelse blev det afslået. Senere blev Ørsted justitsminister, og så gennemførte han selv ordningen. I 1842 blev "*Dannebrog*" hærens officielle flag, og siden 1854 har vi alle elsket dette flag, hvad vi altså kan takke Anders Sandøe Ørsted for.

Anders Sandøe Ørsted blev i 1802 gift med den smukke og ombejlede Sophie (1782-1818) en søster til Adam Oehlenschläger. Han havde et omfattende forfatterskab og gav det praktiske liv fortrin i lovgivningen og satte dermed dybe spor i dansk retsvæsen.

1779-1850 **Adam Gottlob Oehlenschläger** dansk digter født 14. nov. 1779 på Frederiksberg i København. Faren var af tysk afstamning, organist og slotsforvalter på Frederiksberg Slot, her voksede Adam op sammen med sin smukke, åndfulde, poetiske og ombejlede søster Sophie, der blev gift med Anders Sandøe Ørsted (1778-1860). Adam Oehlenschlägers forbillede var digteren Edward Storm. Han forsøgte sig som skuespiller 1797-99, men uden held. Blev student i 1800. På Københavns Universitet læste han jura sammen med brødrene Ørsted, men fuldførte aldrig studiet. Mødte i Bakkehuset Kamma Rahbeks søster Christiane Heger, de blev forlovet, men først gift ti år senere i 1809. Ægteskabet endte dog med en fejde, der strakte sig fra 1813 til 1819. Adam Oehlenschläger debuterede i 1802 med: "*Digte*" hvorfra vi alle kender: "*Guldhornene*" der med en helt ny stil blev hans gennembrud. Han benyttede sig i stor udstrækning af den nordiske mytologi skrev mange digte, romaner og skuespil, de mest kendte er: "*Hakon Jarls død*," "*Diana*," "*Axel og Valborg*," "*Hagbart og Signe*," "*Sankt Hans aften*," og hvem kender ikke "*Aladdin og den vidunderlige lampe*." I Wien kaldtes han for: "*Solguden fra Nord*" grundet sine skuespil, der blev spillet meget her. Han er også forfatter til vores nationalsang: "*Der er et yndigt land*." Adam Oehlenschläger blev en overgang kritiseret voldsomt af Jens Baggesen og J.L. Heiberg. Han rejste meget og blev en stor fornyer af dansk digterkunst. Den 23. juni 1829 blev han laurbærkranset i

Lund Domkirke af Esaias Tegnér (1782-1846) som Nordens digterkonge, en fornem repræsentant for romantikken. "*Skjaldenes Adam*" døde 20. jan. 1850 og blev 26. jan. bisat fra Vor Frue Kirke.

I anledning af 200 året for Adam Oehlenschlägers fødsel udgav Post Danmark 4. okt. 1979 et frimærke med hans silhuet pålydende 1,30 kr., der var den tids normale porto.

1783-1853 **Christoffer Wilhelm Eckersberg** dansk kunstmaler født 2. jan. 1783 i Blåkrog i Slesvig. Stod i malerlære i Aabenraa og Flensborg. Med økonomisk hjælp fra rige borgere blev han i 1803 antaget på Kunstakademiet i København med Nicolai Abraham Abildgaard (1743-1809) som lærer. Eckersberg fik i 1805 både den lille sølvmedalje og den lille guldmedalje og i 1809 den store guldmedalje, der skaffede ham et treårigt rejsestipendium til Paris og Rom, hvor han bl.a. mødte Bertel Thorvaldsen. Her malede han mange af sine kendteste værker fx portrættet af Thorvaldsen, der hænger på Kunstakademiet. Billedet pryder et frimærke, der blev udgivet i 1938 i anledning af 100-året for hjemførelsen af Thorvaldsens værker. Eckersberg blev medlem af Kunstakademiet i 1816, professor i 1818 og Akademiets direktør 1827-29. Han er mest kendt som marine- og portrætmaler, hvor han for kongehuset udførte flere arbejder, det gælder også historiske motiver. Eckersberg havde store menneskelige værdier og pædagogiske evner. Han beskrives som ubestikkelig og blev kaldt for dansk malerkunst far. Et af hans billeder: "*Spadserende ved Aqueduc de la Vanne*" blev solgt på Kunsthallens Auktion i København 22. april 1998 for 4,1 mio. kr. til en schweizisk køber, det firedobbelte af vurderingen. I 2004 blev et maleri af købmandsskibe solgt for 5,2 mio. kr. Christoffer Wilhelm Eckersberg døde 22. juli 1853 af kolera og ligger begravet på Assistens Kirkegaard i København.

I anledning af 200 året for Eckersbergs fødsel udgav Post Danmark 3. nov. 1983 et frimærke pålydende 2,50 kr., der var den tids normale porto.

1783-1872 **Nicolai Frederik Severin Grundtvig** (Se – hvordan var han egentlig?)

1786-1832 **Daniel Friedrich Rudolph Kuhlau** komponist født i Tyskland 11. sept. 1786 under fattige kår. Bosat i København fra 1810. Kuhlau komponerede operaer, klaverkoncerter, kammermusik, værker for fløjte, sonater og scenemusik fx "*Elverhøj-ouverturen*" som er hans kendteste værk, der blev uropført på Det kgl. Teater 6. nov. 1828 i anledning af Prins Frederiks bryllup med Prinsesse Vilhelmine. Daniel Friedrich Rudolph Kuhlau var blind på det ene øje, fordi han som barn faldt med en flaske. Han var datidens mest kosmopolitiske danske komponist.

1789-1862 **Bernhard Severin Ingemann** dansk digter og forfatter født 28. maj 1789 i Torkildstrup Præstegård på Falster. Efter farens død flyttede moren til Slagelse til fattigere kår. Studerede jura i København, men fuldførte aldrig sine studier. Ingemann blev i 1822 gift med malerinden Lucie Mandix. Samme år blev han lektor ved Sorø Akademi i sprog og litteratur, senere blev han akademiets direktør til sin død i 1862. Digte, salmer, sange, dramaer, eventyr, noveller og romaner alt mestrede han i en meget omfattende produktion, og han var den første der skrev på dansk, tidligere havde digtere skrevet på tysk. Ingemann debuterede i 1811 med: "*Digte*" i 1814 udkom: "*De sorte riddere*" og i 1816: "*Blanca i Julespøg og Nyårsløjer*," der blev en publikumssucces. Den fik dog en hård kritik af J.L. Heiberg og gav anledning til en litterær fejde, hvor den blide og ømme Ingemann dog forholdt sig tavs. Ingemann opholdt sig i udlandet i årene 1818-19, hvor han fandt ro i romantikken. Allermest kendes han for sine mange salmer og sange i letfattelig lyrik. I salmebogen finder vi bl.a.: "*Den store mester kommer*," "*Til himlene rækker din miskundhed, Gud*," "*Dejlig er Jorden*," "*Julen har bragt velsignet bud*" og "*Glade jul*." I Højskolesangbogen er der mange morgen- og aftensange fx: "*Nu titte til*

hinanden, ” *Der står et slot i vesterled,* ” *Fred hviler over land og by,* ” *I alle de riger og lande,* ” *På Tave bondes ager,* ” *I sne står urt og busk i skjul* ” og *I østen stiger Solen op,* ” selv om sidstnævnte tekst er en fordrejning af virkeligheden. Også kendt er Ingemanns historiske romaner: *Valdemar Sejr* ” fra 1826, *Erik Menveds barndom* ” fra 1828, *Kong Erik og de fredløse* ” fra 1833 og *Prins Otto af Danmark* ” fra 1835. Som ældre skrev han tre prosabøger: *Christen Bloks ungdomstreger* ” en lystig bog fra 1850, *Landsbybørnene* ” en samtidsroman fra 1852 og *Levnedsbog* ” der udkom posthum i 1862. Ingemann havde brevveksling med Steen Steensen Blicher og H.C. Andersen, der begge betragtede Ingemann som en ven. Bernhard Severin Ingemann døde i sit hjem i Sorø 24. feb. 1862 og blev begravet 4. marts.

I anledning af 200 året for Ingemanns fødsel udgav Post Danmark 24. aug. 1989 et grønt frimærke med hans portræt pålydende 7,70 kr.

1791-1860 **Johan Ludvig Heiberg** dansk forfatter, kritiker, oversætter, tidsskriftsredaktør og direktør født 14. dec. 1791 som søn af Thomasine Gyllembourg og P.A. Heiberg. Johan Ludvig Heiberg fik en søn med sin mors kusine, der i forvejen var gift. Sønnen Georg fulgte Thomasine Gyllembourg som et plejebarn. Johan Ludvig Heiberg studerede æstetik, rejste til Paris og blev lektor i Kiel. Hans pædofile interesser fornægtes ikke. Han forelskede sig i en fransk barnestjerne. Blev i 1931 gift med den 21 år yngre balletpige og senere skuespiller Johanne Luise Pätges (1812-21/12 1890), som han havde været betaget af, siden hun var 13 år. Johanne Luise Pätges, der fik navnet Heiberg, blev nationalscenens hovedkraft. Parret boede i Søkvæsthuset på Christianshavn. I ægteskabet havde de et ret kedsommeligt liv og forblev barnløs. Deres hjem var hjemsted for tidens parnas af skuespillere og digtere ikke mindst på grund af Johanne Luisers skønhed. Blandt gæsterne taltes Frederik Paludan-Müller, Christian Winther, Carl Bagger, Poul Martin Møller, skomagersonnen H.C. Andersen og hosekræmmersønnen Søren Kierkegaard.

Johan Ludvig Heiberg var en ivrig amatørastonom, gjorde som sådan også et besøg på Hven, det fortælles, at stjerneikkeriet irriterede Johanne Luise, han ville hellere kigge stjerner end være sammen med hende. Foruden digte skrev han også vaudeviller, specielt til sin unge kone, samt skuespil, hvoraf: *Elverhøj,* ” med musik af Friedrich Kuhlau, blev uropført på Det kgl. Teater 6. nov. 1828 i anledning af Prins Frederiks bryllup med Prinsesse Vilhelmine. *Elverhøj* ” er stadig det oftest opførte danske drama. Andre kendte værker er: *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* ” og *Recensenten og dyret.* ” Undertiden skrev moren Thomasine Gyllembourg for ham, hun boede hos sønnen til sin død - fire år før ham. Fra 1849-56 var Johan Ludvig Heiberg direktør for Det kgl. Teater. Han havde stor indflydelse på datidens litteratur- og kulturliv. Johan Ludvig Heiberg døde 25. aug. 1860 på herregården Bonderup ved Ringsted.

1792-1868 **Gioacchino Rossini** italiensk komponist født 29. feb. 1792 og den sjældne dato er korrekt. Rossini er mest kendt for operaen: *Barberen i Sevilla,* ” som han skrev 1816 i Rom. Operaen blev forbudt af politiet, men havde dog samme år premiere på Teatro Argentina i Rom, men publikum var ikke tilfreds. Det fik Rossini til under forestillingen højlydt at fornærme det fremmødte publikum. Men i dag er: *Barberen i Sevilla* ” den mest spillede opera i Europa. Andre af hans kendte operaer er: *Den tyvagtige skade* ” fra 1817 og *Wilhelm Tell* ” fra 1824. Rossini skrev også kirkemusik, kammermusik, klaverstykker og sange. Han havde en udpræget sans for iørefaldende melodier, opsætning og teatrets virkemidler, og blev førerskikkelsen i italiensk opera.

- 1795 **Skagen Kirke** Skt. Laurentius på Skagen Mark 2-3 km SV for Skagen By lukkes. Jorden her har tidligere været ejet af Niels Bugge til Hald. Kirken var dengang Vendsyssels længste og største kirke, der af søfolkene blev brugt som pejlemærke under navnet "*Lange Maren*." Den sengotiske kirke er opført af teglsten omkring år 1400, mens Erik af Pommern endnu herskede over de tre nordiske kongeriger. Efter flere udgravninger grundet sandfygning, der begyndte i 1500-tallet og senest under en storm Almindelig Bededag i 1775, blev kirken opgivet. Da præsten kom frem til kirken og så sanddyngerne og umuligheden i at holde gudstjeneste, sagde han: "*Nu har Gud selv lukket kirken*." Den 5. juni 1795 blev den, efter tilladelse fra Kong Christian VII, endelig lukket. Begravelsespladsen blev dog bevaret til 1810, hvor kirken, undtagen tårnet, blev solgt til nedrivning. En del af stenene blev brugt i omegnens gårde og til huse i Skagen By. Tårnet blev stående som vartegn og et fortsat sømærke under fyrvæsenet, hvad der dog i dag er umuligt grundet en tiltagende vegetation. I sommerhalvåret holdes der dog ofte aftengudstjeneste på pladsen ved det ensomme tårn. Den egentlige grund til sandfygning var kreaturgræsning i klitterne, der ikke lod vegetationen vokse. Af kirkens inventar blev noget solgt og andet gemt til Skagens nuværende kirke.
- Der blev i 1830 iværksat en landsindsamling til en ny kirke, pengene blev af bystyret sat i værdipapirer, men beklageligvis med det resultat, at alle pengene blev tabt – en slem bet. Der blev rejst en ny kapital, og arkitekt C.F. Hansen, der også tegnede Københavns Domkirke, blev sat på opgaven. Den nye kirke blev indviet 31. aug. 1841. Men ingen var tilfreds med bygningen, den var det kedeligste, man kunne forestille sig. Allerede fra 1909 blev kirken udvidet og ombygget totalt og genindviet i 1910. Arkitekterne bag nyskabelsen af kirken og det 36 m høje tårn med klokkespil var Thorkild Jørgensen i samarbejde med Ulrik Plesner, der er født i Vedersø Præstegård. Inventaret blev designet af Thorvald Bindesbøll, og alterbilledet af Betlehemsstalden er malet af Joakim Skovgaard.
- I 1903 blev tårnet til Den Tilsandede Kirke fredet og lagt under Nationalmuseet. Formedels otte kr. er der adgang til tårnet, hvorfra man kan se Skagen By og det tidligere kongelige sommerhus Klitgården.
- 1795-1876 **Christian Winther** dansk digter født i Fensmark på Sydsjælland. Faren var præst, da han døde, giftede moren sig med Poul Martin Møllers far, der var præst i Købelev på Lolland. Christian Winther blev cand. theol. i 1824, men fik aldrig embede. I stedet blev han i 1825 huslærer i København, senere på Lolland. Debuterede 1828 med: "*Digte*" bl.a. "*Flyv fugl flyv*." Han er en af Danmarks betydeligste romantiske digtere, der skildrer natur og kærlighed. Opholdt sig 1830-31 i Italien, hvor han blev optaget i kredsen omkring Thorvaldsen. Frem til 1837 var han i økonomisk krise, men så fik han job som lærer for kronprinsen og titel af professor.
- Christian Winther blev glødende forelsket i den unge præstefrue Julie Werliin, hun inspirerede ham til mange digte. Efter mange genvordigheder blev de gift i 1848. Winthers hovedværk er: "*Hjortens flugt*" fra 1855 et langt digt på 329 sider med motiver fra Erik af Pommerns tid en forening af den jordiske og himmelske kærlighed. Det lange digt var virkelig sej at tygge.
- 1797-1870 **Henrik Hertz** dansk forfatter af komedier, lystspil, tragedier og digte. Hans mest kendte er komedien "*Sparekassen*" fra 1836. Henrik Hertz traf i de litterære kredse både H.C. Andersen og Søren Kierkegaard.
- 1798-1868 **Herman Wilhelm Bissen** dansk billedhugger uddannet maler født 13. okt. 1798. Fik både den lille og den store guldmedalje og opnåede et femårigt rejsestipendium, hvor

han mest opholdt sig i Rom. Her arbejdede han under Bertel Thorvaldsen, som tilskyndede ham til at blive billedhugger. Bissen blev i 1840 professor ved Kunstakademiet og dets direktør 1850-53. Mange af hans arbejder kan ses på Ny Carlsberg Glyptotek. Blandt hans mange kendte statuer er: "*H.C. Ørsted*" i Ørstedsparken, "*Landsoldaten*" efter sejren i Slesvig 1848-51 i Fredericia, maleren Johan Thomas Lundbye stod model, "*Istedløven*" i Tøjhusmuseets gård, den blev dog afsløret på Sankt Marie Kirkegård i Flensborg 25. juli 1862, og har haft en omtumlet tilværelse, "*Tycho Brahe*" ved Københavns Observatorium, "*Oehlenschläger*" ved Det kgl. Teater, "*Tordenskjold*" ved Holmens Kirke og "*Frederik VII*" på Christiansborg Slotsplads. Herman Wilhelm Bissen døde 10. marts 1868.

- 1802-1870 **Alexandre Dumas den Ældre** fransk forfatter født 24. juli 1802. Gift i 1840 med sin elskerinde Ida. Skrev, bistået af hjælpere, 250 spændende og fantasifulde romaner. Hans kendteste er: "*De tre Musketerer*" fra 1844, hvis motto er "*En for alle, alle for en*" og "*Greven af Monte-Cristo*" fra 1844. Dumas blev begravet på Cimetiere de Montmartre, men i 2002 flyttet til det berømte Pantheon i Paris, hvor nationens store sønner efterhånden hviler.
- 1802-1885 **Victor Hugo** fransk romantisk og alsidig forfatter. Gift i 1822 med Adele. En dominerende personlighed i 1800-tallets franske litteratur. Skrev romaner såvel som digte om kærlighed, skæbner, natur, og religion. Debuterede 1822 med digtsamlingen: "*Odes*." Hans bedste roman er: "*Klokkeren fra Notre Dame*" fra 1831. "*De elendige*" fra 1862 hører også til hans kendte værker. Også politisk var Victor Hugo aktiv, men han kom ved statskuppet 1851 i konflikt med Napoleon III og levede i eksil på Kanalørerne 1851-70, hvorfra han udsendte straffeprædikener. Drog tilbage til Frankrig i 1870 og blev en førerskikkelse for republikanerne og samtidig en meget populær forfatter. Victor Hugo døde som mangemillionær og blev gravsat i Pantheon i Paris.
- 1805-1900 **Johan Peter Emilius Hartmann** dansk romantisk komponist født 14. maj 1805 som barnebarn af J.E. Hartmann. Cand.jur. i 1828. Organist ved Garnisons Kirke fra 1824 og ved Vor Frue Kirke fra 1843 til sin død. Dirigent i Studentersangforeningen 1843-68. Medstifter, direktør og lærer ved Musikkonservatoriet fra 1867 til sin død. Hartmann har skrevet melodi til flere kendte sange fx: "*Flyv, fugl, flyv*," "*I sne står urt og busk i skjul*" og "*Til himlene rækker*." Johan Peter Emilius Hartmann boede Kvæsthusgade 3 fra sit bryllup 2. dec. 1829 til sin død 10. marts 1900.
- 1805-1879 **August Bournonville** dansk solodanser og koreograf født 21. aug. 1805 i København af en svensk skuespillerinde og en fransk balletdanser. De havde tidligere været ansat ved Kong Gustaf III's hofteater i Stockholm. August Bournonville ville gerne være skuespiller, men en fremtid her var udelukket, for han stammede. Så han blev sendt til Paris og uddannet som balletdanser fra 1824-29. Vendte i 1830 tilbage til Det kgl. Teater som dansevirtuos, koreograf, lærer og organisator. August Bournonville skrev over 50 balletter og var dansk ballets betydeligste person. Den der stod for opbygningen af den danske romantiske ballet. Gennem 50 år var han teatrets enerådende diktator og samtidig international anerkendt. August Bournonville var gift med Helene Frederikke, en veninde til "*Den svenske Nattergal*" Jenny Lind, som var H.C. Andersens store kærlighed. August Bournonville har i tre bind skrevet: "*Mit teaterliv*." Derudover var han en ivrig debattør indenfor kunst, politik og religion. Hans hemmelige ambition var at blive digter.
- 1808-1839 **Frederik VI** (28/1 1768-3/12 1839) søn af Caroline Mathilde og Christian VII. Var som barn svag ingen troede, han kunne overleve, og køn var han heller ikke. Forældrene hærkede sønnen med sult og kulde i en sådan grad, at det blev til regulær

børnemishandling. Frederik blev gift med Marie Sofie Frederikke af Hessen-Kassel. De fik otte børn, heraf døde de seks som små. De to overlevende var begge piger Caroline og Vilhelmine, hvad der gav problemer i arvefølgen, fordi kun drenge kunne arve tronen. Frederik VI havde ganske vist også to sønner med nyboderpigen Bente Rafsted, som kongen kaldte "*Rikke*." Hun var hans faste elskerinde og boede i Toldbodgade i København, det var et varmt kærlighedsforhold, men sønnerne talte ikke med, når snakken var om arvefølge. Det gjaldt også oberstinde Frederikke Dannemand, som kaldes for Danmarks sidste officielle maitresse, med hende havde kongen fire børn to døtre og to sønner. Derudover havde han flere andre elskerinder bl.a. Caroline Sieffert. Frederik VI tog magten fra sin sindssyge far 14. april 1784 ved et kup med hjælp fra A.P. Bernstorff. Han gik altid i uniform og var omgivet af sin stab, der i folkemunde kaldtes "*de røde fjer*." Frederik VI regerede som kronprins til farens død. Han gik varmt ind for landboreformen rejste som tak herfor Frihedsstøtten, tegnet af Abildgaard (1792-97), til minde om Stavnsbåndets opløsning 1788. Men alt gik galt for ham, han tabte slaget på Reden 2. april 1801 til briterne, der tog vores flåde. Tabte igen til briterne under København Bombardement i 1807. Han var konge af Norge 1808-14. Frederik VI's forbund med Napoleon I fra 1807-14 var årsag til Danmarks statsbankerot i 1813, og at vi tabte Norge i 1814. Frederik VI og dermed Danmark var den sidste nation, der holdt fast ved Napoleon I.

Frederik VI var lukket, stiv, ubøjelig, tålte ikke indsigelser og troede han altid var den klogeste: "*Vi alene vide*," sådan lød kongens sammentrængte gengivelse af et svar på et bønsskrift af 21. feb. 1835 om bevarelse af trykkefriheden skrevet af H.N. Clausen og underskrevet af 572 kendte borgere. Den originale tekst lød sådan: "*Ingen uden Vi alene være i stand til at bedømme, hvad der er til begges sande gavn og bedste*." Udtrykket: "*Vi alene vide*" citeres ofte som kongens sande valgsprog, men hans officielle valgsprog var: "*Gud og den retfærdige sag*."

Trods alle nederlagene var Frederik VI populær grundet sin iver for genopbygning. Han satte virkelig alle sine evner ind på at løse de kriser, der opstod, men nederlagene pinte ham til hans død 3. dec. 1839.

1809-1847 **Felix Mendelssohn-Bartholdy** tysk komponist og dirigent af jødisk oprindelse. Født 3. feb. 1809. Optrådte som pianist allerede som 9-årig og komponerede ouverturen til "*En skærsommernatsdrøm*" som 17-årig. Mendelssohn-Bartholdy var dirigent i Berlin, Düsseldorf, Köln og Leipzig, hvor han samarbejdede med Niels Wilhelm Gade. Har optrådt på mange koncertturneer i Frankrig, Italien og England og har haft stor betydning for musikkens udvikling. Felix Mendelssohn-Bartholdy var gift med Cecilie. Felix Mendelssohn-Bartholdy døde af "*et nerveslag*" 4. nov. 1847 i Leipzig.

1809-1876 **Frederik Paludan-Müller** dansk forfatter født 7. feb. 1809 i Langegade i Kerteminde, hvor der på væggen sidder en mindetavle, og foran huset står en buste af ham. Moderen var Marie B. Rosenstand-Goiske (1775-1820) og faderen sognepræst, senere biskop Jens Paludan-Müller (1771-1845). I moderens familie var der sindssyge, og allerede i Frederiks barndom var moderen utilregnelig. Frederik Paludan-Müller blev student i 1828 og tog juraeksamen i 1835, men han brugte aldrig sin uddannelse. Han var en selskabsmand og balløve der 30. aug. 1838 blev gift i Vor Frue Kirke i København med Charite Louise Philippa Borch (1801-1884), hvis far var Casper Abraham Borch (1746-1805) professor på Sorø Akademi. Frederik Paludan-Müller havde dog igennem flere år uden held gjort kur til Charite Louises ældre søster Henriette Frederichsen. Frederik Paludan-Müller debuterede 1831 med digtet: "*Råb til Polen*." Men med: "*Danserinden*" fra 1833 gjorde han sig synlig i litterære kredse, og blev en del af

gruppen omkring J.L. Heiberg. *“Danserinden”* var en versificeret roman, der fortæller om hans foragt for *“den fine verdens tomhed.* *“Amor og Psyche”* er mytologiske digte fra 1834. Hans hovedværk er: *“Adam Homo”* en filosofisk men realistisk roman på vers om menneskets ydre rigdom på bekostning af det personlige jeg, de tre bind udkom fra 1841-48, det sidste bind handler om Første Slesvigske Krig i 1848. Ud over digte skrev han prosaromanen: *“Ivar Lykkes historie”* en selvbiografisk roman i tre bind om hans barndoms minder, de udkom henholdsvis 1866, 1869 og 1873.

En sjælelig krise allerede i 1837 blev også starten på en livslang og farlig sygdom, *“nervefeber”* kaldte man den, men det var tyfus. Mange år fik han dog herefter, men rask blev han aldrig, depressioner og sjælelige kvaler fulgte ham.

En anden af præsteparrets børn blev også berømt broderen Casper Peter Paludan-Müller født 25. jan. 1805. Han blev en kendt historiker, der blev dr. phil. på en afhandling om Kalmarunionen og professor ved Københavns Universitet i 1872. Skrev bl.a. om Grevens Fejde, der har en lokal historisk interesse. Casper Peter Paludan-Müller døde 1. juni 1882 og ligger begravet på Assistens Kirkegaard i København blandt mange andre berømt heder. Han fik dog ingen statue i sin hjemby. Frederik Paludan-Müller døde 28. dec. 1876 i København og ligger begravet på Asminderød Kirkegård.

- 1810-1856 **Robert Schumann** tysk komponist født 8. juni 1810 i Zwickau. Musikskribent, pædagog i Leipzig, kordirigent i Dresden og kapelmester i Düsseldorf. Skrev musik til skuespil, operaer, korværker, symfonier, ouverturer, koncerter for enkelte instrumenter, kammermusik og ca. 250 sange. Schumann var gift med Clara Schumann, der også var komponist og derudover pianist. Robert Schumann led af en uhelbredelig sindslidelse, der formørkede hans sidste år.
- 1811-1886 **Franz Liszt** ungarsk komponist, dirigent og klavervirtuos født i Raiding 22. okt. 1811. Debuterede som vidunderbarn da han var otte. Uddannet i Wien og Paris. Koncertrejser over hele Europa i årene 1837-47. Blev hofkapelmester i Weimar, hvor han uropførte Wagners *“Lohengrin”* 28. aug. 1850. Præsteviet i 1865 på sine ældre dage, det til trods havde han talrige elskerinder, hvoraf en skænkede ham tre børn. En af disse var Cosima, der senere blev gift med den tyske komponist Richard Wagner. En anden elskerinde var den franske forfatter George Sand. Franz Liszt døde 31. juli 1886 i Bayreuth i Tyskland.
- 1811-1887 **Ditlev Gothard Monrad** politiker og biskop. Den mani-depressive Monrad var biskop over Lolland-Falster Stift fra 1849-54, folketingsmand 1850-65 og 1882-86. Kultusminister 1859 og 1860-63. Indenrigsminister 1860-61 og ikke mindst konseilspræsident fra dec. 1863. Men allerede 8. juli 1864 blev han afsat af Kong Christian IX grundet sin modvilje mod at standse krigen mod Preussen-Østrig og dertil almindelig uenighed med kongen. Efter min private mening var Monrad en af de væsentligste grunde til, at vi helt unødvendigt tabte Sønderjylland i 1864, fordi han og visse andre havde den forfængelige tro, at Danmark skulle gå til Ejderen - en utopisk tanke. Befolkningen, i det vi i dag kalder Sydslesvig, var ikke indstillet på at høre til Danmark, derfor ville det aldrig være blevet en succes. Selv fik Monrad også sit nederlag, han flygtede til New Zealand, hvor han boede fra 1865-69. Senere kom han tilbage og fik, for mig helt uforståeligt, igen sit bispeembede over Lolland-Falster Stift i 1871.
- 1812 **Grimms eventyr** udgives af de tyske filologer og folkemindesamlere brødrene Jacob Grimm (1785-1863) og Wilhelm Grimm (24/2 1786-16/12 1859). Brødrene samlede og udgav tyske folkeeventyr under navnet: *“Grimms Kinder und Hausmärchen.”* De skrev dem altså ikke selv. Udgav senere også sagn, heltedigte og andre minder fra Tyskland og Danmarks fortid. Brødrene fik stor betydning for romantikken.

- 1812-1870 **Charles Dickens** britisk journalist, forfatter og redaktør født 7. feb. 1812. Gift med Catherine. Skrev under stor opmærksomhed om Pickwick Klubben. Han udgav ugebladet "*Household Words*." Den engelske avis Daily News, der så dagens lys 21. jan. 1846, havde Charles Dickens som bladets første redaktør. Han er elsket for sin humor med menneskelige følelser, samt sin harme over sociale uretfærdigheder. Hans kendteste romaner er: "*Oliver Twist*" fra 1837-38 og "*David Copperfield*" fra 1850. Charles Dickens var højt beundret i sin samtid og betragtes som en af verdenslitteraturens største romanforfattere. Nogle af sine værker skrev han under pseudonymet "*Boz*."
- 1812-1890 **Johanne Luise Heiberg** dansk skuespiller. Født Pätges 22. nov. 1812 i København. Johanne Luise voksede op med ni søskende under fattige kår. Moren var jøde og elskelig, fabrikerede pølser som hun solgte i en bod. Faren var en fordrunken og brutal værtshusholder. I 1820 kom hun som syvårig på Det kgl. Teaters balletskole, når hun kom hjem efter balletskolen, måtte hun danse for gæsterne i farens værtshus, undertiden på bordene, og måtte efter eget udsagn lægge krop til adskilligt. Hun debuterede som balletdanser 8. feb. 1826 kun 13 år gammel. Her fik Johan Ludvig Heiberg, med sine pædofile tilbøjeligheder, "*øje*" på den 21 år yngre skønhed, og de blev gift i 1831. Deres hjem på Christianshavn var hjemsted for tidens parnas af skuespillere og digtere. Johanne Luisers skønhed havde også en betydelig tiltrækningskraft, fx Henrik Hertz (1797-1870), der oversatte Goethes "*Faust*," forelskede sig vildt i hende, som også mange andre gjorde. Ikke kun gennem familieskabet, men også grundet sit store talent, blev hun nationalscenens hovedkraft. Fx spillede hun hovedrollen i Oehlschlägers Dina, her var publikum så begejstret for hendes spil, at de spændte hestene fra hendes vogn, som de trak fra Det kgl. Teater til hendes hjem. En hyldest der tidligere kun var vist over for Frederik VI og Bertel Thorvaldsen. Johanne Luise Heiberg nåede at spille 275 roller på Det kgl. Teater. De seneste år virkede hun som instruktør. Johanne Luise Heiberg var forgudet og lagde navn til en plante, en lampe, sæbe, brevpapir, konditorkager, chokolade, en vals af selveste H.C. Lumbye og hendes portræt pryder i dag en grøn 200 krone seddel, der udkom 10. marts 1997. Johanne Luise Heiberg døde 21. dec. 1890.
- 1813-1855 **Søren Aabye Kierkegaard** (Se – *hvordan var han egentlig?*)
- 1814-1865 **Peder Ludvig Møller** dansk forfatter og begavet litteraturkritiker. Nær ven af Meir Aron Goldschmidt. Skrev ofte i "*Corsaren*." Rejste i 1847 fra Danmark og levede fra 1851 i Paris.
- 1816-1884 **Moritz Gerson Melchior** dansk grosserer der sammen med sin bror Moses Melchior (1825-1912) drev et af Københavns største handelshuse. Gift med Dorothea Henriques (1823-85). Var formand for Grosserer-Societetet 1873-84. Medstifter af Privatbanken. Støttede unge kunstnere som fx Carl Block og H.C. Andersen.
- 1817-1890 **Niels Wilhelm Gade** dansk romantisk komponist født 22. feb. 1817. Gade var inspireret af tysk musik og ven med Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847) og Robert Schumann. Gift med Mathilde, hvis søsterdatter, den senere forfatter, Illa Christensen i en periode boede i hjemmet. Vi husker bedst Gade for: "*På Sjølund's fagre sletter*," "*Et folkesagn*" og "*Elverskud*." Niels Wilhelm Gade var en central skikkelse i dansk musikliv. Fra 1867 var han direktør for Kongelige Danske Musikkonservatorium i København, en stilling han besad til sin død 21. dec. 1890.
- 1819 **Jødefejden** antisemitiske optøjer i sept. i København og flere provinsbyer. Jødefejden er skildret i M.A. Goldschmidts roman "*En jøde*."

- 1820-1887 **Jenny Lind** svensk sopran født 6. okt. 1820 i Stockholm. Faren var fabrikant Jonas Niklas Lind. Debuterede i Stockholm 7. marts 1838 som Agathe i Carl Maria von Webers "*Jægerbruden*." Uddannet i Paris og optrådte fra 1844 på Europas og USA's store scener. Opnåede verdensry og modtog overalt stor begejstring under den smigrende betegnelse: "*Den svenske Nattergal*." Jenny Lind forlod operaen i 1849 af religiøse grunde, men sang fortsat til 1870. Hun blev gift 5. feb. 1852 i Boston med den tyske pianist og komponist Otto Goldschmidt (1829-1907). Fra 1856 bosatte parret sig i London, hvor hun virkede som sangpædagog. Britisk statsborger fra 1859. Trods hendes strålende sangbegavelse kender vi nok bedst Jenny Lind, fordi H.C. Andersen var håbløst forelsket i hende. Han så hende første gang i 1840.
- 1832-1910 **Bjørnstjerne Bjørnson** norsk forfatter født 8. dec. 1832. Oprindelig journalist og kritiker, senere redaktør og teaterdirektør i Bergen og Kristiania. Gift med Caroline. Bjørnson tog ivrig del i den offentlige debat om politik og kønsmoral. Udgav i 1857: "*Synnøve Solbakken*" som nok er hans mest kendte. Bjørnson er impressionist med sine objektive, realistiske samtidsfortællinger, sine mange skuespil og ikke mindst de mange sange, der med sin smittende livsglæde har gjort ham til Norges førende kulturpersonlighed i Det Moderne Gennembrud. I Højskolesangbogen findes 31 af hans smukke digte fx: "*Ja, vi elsker dette landet*," "*Løft dit hoved, du raske gut*," "*Nu tak for alt, ifra vi var små*," "*Holder du af mig, holder jeg af dig*," "*Sangen har lysning*," "*Undre mig på, hvad jeg får at se*," - og der kunne blive ved.
- Bjørnstjerne Bjørnson var manden bag "*Aulestadmøderne*" på hans gård Aulestad i Gausdalen, de kan sammenlignes med vore "*Himmelbjergmøder*." Gården Aulestad har siden 1934 været ejet af staten og indrettet som museum. Bjørnstjerne Bjørnson fik i 1903 nobelprisen i litteratur. En af hans venner var den danske snapsekonge Harald Wilhelm Jensen (1837-1914). Harald Jensens datter Tekla forelskede sig i en meget moden alder i Bjørnsons søn Erling. Men Harald Jensens venskab rakte ikke: "*Det sømmer sig ikke for en direktørdatter, at gifte sig ind i en digterfamilie*." Harald Jensen, der i familien var en tyran, viste her sin egoisme og egenrådighed. Men Tekla trodsede faderen og giftede sig med Erling. Med til historien hører (for egen regning ganske vist), at Erling Bjørnson nok var mere interesseret i snapsefirmaets penge end i Tekla. Bjørnstjerne Bjørnson døde 26. april 1910.
- 1839-1848 **Christian VIII** født 18. sept. 1786 som søn af arveprins Frederik. Forelskede sig som 16-årig i den to år ældre Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin. Tre år senere blev de gift, men før brylluppet fik de en datter, født i dølgsmål langt fra hoffet, pigen blev bortadopteret. Charlotte var uligevægtig og blev taget på fersk gerning i sengen med sin franske sanglærer, en skilsmisse var uundgåelig. Det var en uhørt skandale, dronningen forvistes først til Horsens senere til Rom, men barnet så hun aldrig mere. Christian VIII var velbegavet, kvik i replikken og den sidste konge i Danmark, der blev kronet, det skete i Frederiksborg Slotskirke 28. juni 1840. Blandt gæsterne var H.C. Andersen. Han blev gift anden gang med Caroline Amalie af Augustenborg, der blev 84 år gammel. De blev et lykkeligt par. Som ung var Prins Christian Frederik statholder i Norge, hvor han 17. maj 1814 underskrev Eidsvollforfatningen, den norske demokratiske grundlov. Christian Frederik blev herefter valgt til Norges konge. Men efter en kort svensk-norsk krig forhandlede den svenske tronfølger Karl XIV Johan med nordmændene, der grundet manglende støtte så sig nødsaget til at gå i union med Sverige, og Christian Frederik nedlagde kronen. Efter at have været dansk kronprins i 25 år nåede Christian VIII at være konge i ni år, han undgik netop De Slesvigske Krige. I et brev til sin søn og efterfølger Frederik VII

pålagde han ham at give Danmark en fri forfatning. Under Christian VIII begyndte bønderne at tabe tilliden til enevælden. Hans valgsprog var: "*Gud og Fædrelandet.*" Christian VIII døde 20. jan. 1848 kl. 22:15 af en blodforgiftning, der opstod efter en åreladning. Ligger begravet i Roskilde.

- 1844 **Danmarks første jernbane** åbnes i Slesvig-Holsten fra Altona til Kiel. Et område der i 1844 var dansk.
- 1844 **Silkeborg Papirfabrik** blev grundlagt af Michael Drewsen (15/10 1804-26/2 74) ved Gudenås udløb i Silkeborg Langsø. Området hørte dengang under Linå Sogn. På Silkeborg Torv står en statue af Michael Drewsen. Papirfabrikken har siden 1909 fremstillet sikkerhedspapir med vandmærker til pengesedler, checks, aktier, pas, obligationer osv. Efter flere økonomiske vanskeligheder lukkede fabrikken 31. maj 2000. Arealet omkring fabrikken er på 220.000 m². Her er man i fuld gang med at lave en hel ny bydel - hotel med 100 værelser, teater, kulturhus, Midtjyllands Avis, skole, biograf, forretninger, boliger og et papirmuseum. Projektet beløber sig til omkring en mia. kr. Første virksomheder forventes færdig i 2002.
- 1844-1859 **Oskar I** svensk-norsk konge søn af Karl XIV Johan. Modsatte sig ændringer, der kunne begrænse kongemagten. Tilhænger af skandinavismen og sendte i Treårskrigen fra 1848 hjælpetropper til Danmark mod Tyskland. Oskar I døde 8. juli 1859.
- 1847 **Danmarks næstførste jernbane** den 31 km lange strækning mellem København og Roskilde åbnedes 27. juni 1847, lokomotivet hed Odin. Med på "*dampdragens*" første tur var Christian VIII. Til indvielsen komponerede H.C. Lumbye den kendte "*Jernbanedampgalop.*" Banen betragtedes i begyndelsen nærmest som en folkeforlystelse. Oftest får denne strækning prædikatet "*Danmarks første,*" men det er egentlig ikke korrekt, idet Altona-Kiel, der dengang var dansk, etableredes i 1844. København-Roskilde strækningen blev 27. april 1856 udvidet til Korsør. Først efter 1861 bredte jernbanenettet sig kraftigt, og "*stationsbyen*" blev et nyt ord i det danske sprog. København-Roskilde ruten fejredes 12. juni 1997 med udgivelsen af to frimærker.
- 1847-1928 **Prinsesse Dagmar**, eller Maria Sofie Frederikke Dagmar som er hendes fulde navn, datter af Louise og Christian IX, der blev kaldt for "*Europas svigerfar*" på grund af, at fire af hans børn kom til at sidde på europæiske troner. Hans ældste søn som Frederik VIII af Danmark, Alexandra som dronning af England, Dagmar som kejserinde af Rusland og Vilhelm som Kong Georgios I af Grækenland. Dagmar blev 28. sept. 1864 forlovet med den russiske tronfølger storfyrst Nikolaj, men han døde i april 1865 af rygmarvstuberkulose. Herefter blev hun 23. juni. 1866 forlovet med zarens næstældste søn Aleksandr og tog navnet Grautza Marija Fjodorovna, de blev gift 9. nov. 1866. Grautza Marija Fjodorovna blev meget afholdt og populær i Rusland, hende og Zar Aleksandr III boede på Anitjkov Paladset i Skt. Petersborg, hvor de levede et harmonisk og lykkeligt ægteskab. De fik to døtre Xenia og Olga og fire sønner Nicolai, der som Nicolai II blev Ruslands sidste zar, Georg der døde af tuberkulose, Michael og ?. Prinsesse Dagmar og hendes to døtre befandt sig på Krim under revolutionen i 1919. Dagmars søster Dronning Alexandra af England overtalte Dagmar til at rejse til London. Sammen med en gruppe hviderusser flygtede de aug. 1919 på et britisk krigsskib fra Krim til Danmark. Men hun var et politisk problem for det officielle Danmark og blev ikke behandlet pænt af den danske regering. Først boede hun på Amalienborg og flyttede senere til villa Hvidøre i Klampenborg. Her døde ekskejserinden i 1928 blev balsameret og anbragt i en egetræssarkofag ved siden af sine forældre Dronning Louise

og Christian IX i krypten i Roskilde Domkirke. Hun har udtalt, at hun gerne ville begravnes ved siden af sin mand i Rusland, hvor hun har levet i over 50 år med sin familie. Dronning Margrethe har bestemt, at hendes sarkofag skal flyttes til familien Romanoffs kejserlige gravsted i Peter-Paul Katedralen i Skt. Petersborg. Formaliteterne synes nu at være i orden, så genbegravelsen er fastsat til 26. sept. 2006, datoen for Dagmars ankomst til Rusland.

1848-1863 **Frederik VII** født 6. okt. 1808 i København som søn af Christian VIII. Hans fødsel og dåb blev aldrig noteret i kirkebogen, det blev simpelthen glemt. "*Fritz*" kaldtes han i sin tøjlesløse ungdom. Han var guvernør over Fyn. To opløste ægteskaber præsterede han, først med Vilhelmine, datter af Frederik VI, fra 1828 til 1837, og dernæst med Mariane af Mecklenburg-Strelitz fra 1841 til 1846. De kunne simpelthen ikke holde ham ud, karaktersvag og uden standpunkter som han var. Ægteskabelige sidespring var en stor del af Frederik VII's liv. Balletdanserinde Jensine Weiner var en tid hans faste elskerinde. Senere mødte han den 14-årige balletelev Louise Rasmussen (21/4 1815-6/3 1874). Hun var født udenfor ægteskab af en tjenestepige og vaskekone. Louise Rasmussen kom på Den kgl. Balletskole i 1826 og blev balletdanser på Det kgl. Teater fra 1835-42. Fra 1844 blev hun modehandler i Vimmelskafet ved hjælp af avisudgiver og bogtrykker Carl Berling, med hvem hun levede papirløst. De fik en søn i 1841, men det blev hemmeligholdt. Carl Berling var manden i hendes liv, og hun elskede ham livet igennem. Gennem ham mødte hun Frederik VII, der var Berlings ungdomsven. Frederik VII indledte et varigt forhold til Louise Rasmussen, men der var fra hendes side nærmest tale om en vennetjeneste, for Louise Rasmussen var aldrig forelsket i kongen, nærede kun ømhed og agtelse for "*Fritz*," som hun kaldte for en "*ustyrlig krabat*." Men Louise Rasmussen havde en meget gavnlig indflydelse på kongen og har rimeligvis forlænget hans liv alene ved at kontrollere hans enorme alkoholforbrug, ellers ville han helt være gået i hundene.

Frederik VII blev udråbt til konge 20. jan. 1848. Hans omdømme ved tronbestigelsen var ikke positiv to skilsmisser, en sjofel omgangskreds og andre skandaler fra den lavstammede, fedladne og uligevægtig mand med den svage psyke.

Den 7. aug. 1850 blev Louise Rasmussen Frederik VII's tredje hustru til venstre hånd og ophøjet til Lensgrevinde Danner. Samtiden var rystet over kongens valg: "*Til ydmygelse for sin slægt og til sorg for sit land*." I befolkningen blev grevinden aldrig populær. Hun hadede København, forargelsen var permanent, hun blev altid betragtet som "*en simpel ludder*," og smædeviser hørte til dagligdagen. Ved Grevinde Danners død 6. marts 1874 under et ophold i Genua i Italien, testamenterede hun sin betydelige formue til stiftelsen for ældre kvinder af arbejderklassen og til børnehjemmet i Jægerspris for forældreløse piger.

Ved grevinde Danner og Frederik VII's besøg på Nørre Vosborg i 1861 blev kongen vejet på godsets vægt, der viste 115 kilo.

Hans meget livlige fantasi bar præg af lystløgner. Hans hobby var udgravning af oldsager, fisketure og almindelig borgerlig hygge, men det passede dårligt til salene på Christiansborg. Kongen kunne ikke få børn. Hans popularitet steg, da han afskedigede Danmarks sidste enevældige regering 21. marts 1848, det gav ham tilnavnet "*Frederik Folkekær*." Han underskrev Danmark Riges Grundlov 5. juni 1849 kl. 11 -

Junigrundloven, den afløste Kongeloven fra 1665, men gjaldt kun kongeriget ikke hertugdømmerne. Frederik VII var den sidste oldenburger på den danske trone, han døde af rosen på Glücksburg Slot ved Flensborg Fjord 15. nov. 1863. Kongens valgsprog var det samme som jordemødrene: "*Folkets kærlighed min styrke*" det var

ærligt ment, men han yndede ikke regeringsarbejdet. På torvet i Hillerød står en statue af Frederik VII fremstillet af H.V. Bissen. I anlægget i Skjern står en buste af Frederik VII rejst 5. juni 1877. Og i et lille anlæg ved Brejningkrydset er der 15. nov. 1875 rejst en mindestøtte med inskriptionen: *“De danskes erkjendtlighed vil følge ham til sildigste slægter.”*

1849-1927 **Michael Ancher** dansk maler født 9. juni 1849. Søn af bornholmsk købmand der gik fallit. Rejste som 15-årig fra Bornholm for at blive kontorist på Kalø Godskontor. Traf i 1865 Theodor Philipsen og Vilhelm Groth og fik først da en voldsom lyst til at blive maler. Kom 1871 på Kunstakademiet i København, som han forlod 1875 uden at have taget afgangseksamen trods flere forsøg. Den vægelsindede og usikre Michael Ancher debuterede 1874 på Charlottenborgs Forårsudstilling. Samme år rejste han til udstedet Skagen, hvor han ankom 13. juni. Han blev fascineret af det isolerede fiskersamfund med dets guldgrube af motiver. Samtidig forelskede han sig i sin elev hotelejer Erik Brøndums 14-årige datter Anna Brøndum, der skulle vise sig at have store evner for at tegne og male, ja, hun besad måske endnu større talent end Michael Ancher. De følgende år rejste han hver sommer til Skagen, fra 1879 bosatte han sig der og blev i 1880 gift med sin Anna. I 1883 fik de datteren Helga, der også blev kunstner. I 1884 købte de huset på Markvej 2 i Skagen, her levede de et lykkeligt familieliv. Michael Ancher deltog aktivt i byens liv, var meget afholdt og respekteret af befolkningen og blev valgt til sognerådet. Huset blev restaureret og indrettet af Anna Ancher, og hjemmet blev mødested for *“Skagensmalerne,”* kunstnerlivet der udfoldede sig på Skagen. I dag er huset indrettet til et spændende museum, der åbnede 22. juni 1967.

Michael Ancher havde stor talent som portrætmaler og skildrede levende fiskerbefolkningen. Han blev som *“fiskernes maler”* en af vore allerkendteste og mest skattede malere. Michael Ancher modtog Eckersbergmedaljen både i 1887 og 1889. I 1998 fik vi en ny 1000-kroneseddel med portræt af Anna og Michael Ancher.

1853 **Kolera** er i okt. blevet til en epidemi i Danmark. Første tilfælde konstateredes i København 11. juni og vedkommende døde 15. juni. Alene i København blev der af byens næsten 200.000 indbyggere registreret 7.219 tilfælde, heraf døde 4.737, heriblandt maleren C.W. Eckersberg. Årsagen hertil er de ekstremt dårlige hygiejniske forhold specielt i København, hvor alt affald fra både mennesker og dyr blot smides ud på gaden. Så København er ikke et sted for sarte sjæle. Epidemien aftrapper samme år fra 13. okt.

1856 **Roskilde-Korsør** jernbanen etableres

1858 **Landsoldaten** af H.W. Bissen afsløres i Fredericia 6. juli på niårsdagen for den danske sejr. Landsoldaten regnes for verdens første monument rejst over den ukendte soldat.

1859-1935 **Anna Ancher** dansk maler født 18. aug. 1859 som datter af hotelejer Erik Brøndum, Skagen. Fødslen skete for tidligt, grunden var, at Annas mor krokonen på Brøndums Hotel fik skæld ud af H.C. Andersen, der på det tidspunkt var blevet berømt og feteret. Fru Brøndum ville stege en rødspætte til berømtheden, men den skulle være absolut frisk, derfor blev rødspætten hentet i sidste øjeblik, og da Andersen kom lidt før tiden, var maden ikke færdig, og det bekom ikke den selvbevidste digter vel. Anna Ancher blev i 1880 gift med Michael Ancher. Hun viste et stort talent som interiør- og portrætmaler. Anna Ancher restaurerede hjemmet og indrettede det til et spændende museum. I 1998 fik vi en ny 1000-kroneseddel med portræt af Anna og Michael Ancher. Anna Ancher døde 15. april 1935.

- 1859-1872 **Karl XV** (1826-72) konge af Sverige og Norge. Søn af Oskar I og regerede under dennes sygdom i 1857. Boede på Ulriksdal Slot i Stockholm, hvor H.C. Andersen besøgte ham og diskuterede kunst. Karl XV var kunstinteresseret og selv aktiv som maler og digter. Han gav i Skodsborg 1863 danskerne løfte om hjælp med 22.000 mand i en eventuel konflikt med Tyskland, men fik ikke sine ministres samtykke. Fik derimod indskrænket sin myndighed.
- 1861 **Ramme Dige** en forsvarsvold 11 km SV for Lemvig. Blev i 1861 udgravet og opmålt af Frederik VII og C.H. Jørgensen. Den mindst to km lange forsvarsvold er bygget mellem år 100 og 300 og var dengang formentlig Danmarks største. Den var et forsvar mod øst, så sagnet der fortæller, at den var et forsvar mod englænderne, er dermed manet i jorden. Anlægget kan have noget at gøre med oldtidsvejen fra Bovbjerg, hvor der formodes at have været en landingsplads og en vej ind over landet til Viborg, måske har man her opkrævet told. De 11 gravhøje, der ligger vest for, er fra 2.500 f.v.t. Om gravhøjene siger lokale sagn, at i en af dem sidder den engelske Kong Amled omgivet af kostbarheder nok til at betale hele Danmarks gæld.
- 1861 **Jyllands første jernbane** åbnes Holstebro - Aarhus over Randers
- 1862 **Istedløven**. Bronzestatue af H.W. Bissen til minde om de faldne i Istedslaget 25. juli 1850. Støbt i 1859-60 af omsmeltede gamle bronzekanoner fra Tøjhuset. Dens liv har været omtumlet. Rejst på Sankt Marie Kirkegård i Flensborg 25. juli 1862, hvor mange af de faldne soldater fra dette slag ligger begravet. Taget af preusserne som krigsbytte og trofæ feb. 1864, efter at vi tabte Anden Slesvigske Krig, og flyttet til Officersskolens gård i Berlin og i 1866 opstillet i Berlins Tøjhus. Flyttet til Kadetakademiet i Berlin 1879. Her fandt journalist Henrik V. Ringsted Istedløven. Den blev overdraget Christian X 14. okt. 1945 efter en kompliceret transport og opstillet ved Tøjhusmuseet, hvor den stadig står. Ofte har der været debat om dens placering, Dybbøl Banke og Garnisons Kirkegård i København er blandt de foreslåede. Og nu bilder tyskerne sig ind, at de vil have den igen. - Nej - siger jeg bare! Men kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen har ved "Løvens" 150 års jubilæumstale antydnet, at den burde tilbage til Sankt Marie Kirkegård i Flensborg.
- 1863-1906 **Christian IX** (1818-29/1 1906). Født 8. april 1818 på Gottorp Slot som søn af Prinsesse Louise af Hessen-Kassel og hertug Wilhelm af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. Den Glücksborgske (Lykborgske) linie starter her helt præcist 16. nov. 1863. Christian IX blev gift 26. maj 1842 med Christian VIII's søsterdatter Prinsesse Louise af Hessen. Hun var velbegavet og havde stor indflydelse på kongens beslutninger. De fik seks børn Frederik, Alexandra, Vilhelm, Dagmar, Thyra og Valdemar. På grund af at fire af Christian IX's børn kom til at sidde på europæiske troner, blev han kaldt for "*Europas svigerfar.*" Hans ældste søn som Frederik VIII af Danmark, Alexandra gift 10. marts 1863 i St. George Chapel i Windsor med Kong Edward VII som dronning af England, Dagmar gift i 1866 med storfyrste Alexander og blev kejserinde af Rusland og Vilhelm som Kong Georgios I af Grækenland, der blev myrdet af en sindsforvirret mand 18. marts 1913 under Første Balkankrig i Saloniki, dog nåede han at regere i 50 år. Grundet sin konservatisme stod Christian IX befolkningen fjern, men nåede dog at blive populær. Han støttede Estrup og kom til magten i en spændt udenrigspolitisk situation, hvor han skulle tage stilling til, om han ville underskrive Novemberforfatningen, som i strid med internationale aftaler indlemmer Slesvig i Danmark. Christian IX var 184 cm høj, det var 20 cm over tidens gennemsnit. Hans valgsprog var: "*Med Gud for ære og ret.*"

- 1864-1867 **Maximilian** (1832-1867), ærkehertug af Østrig og bror til Kejser Franz Joseph, indsættes af Napoleon III og hans hær som kejser i Mexico. Kejserparret Charlotte og Maximilian havde en liberal holdning og godkendte Mexicos tidligere præsident Juárez' reformer. Derfor blev de i de konservative kredse upopulær. Da Napoleon og de franske tropper trak sig tilbage i 1867, blev Maximilian taget til fange i Querétaro og henrettet 19. juni 1867. Herefter genindtog Juárez magten. Det siges at Maximilian gav en guldmønt til hver enkelt i eksekutionspelotonen.
- 1868 **Jernbanen** Kolding-Esbjerg anlægges af J.B.S. Estrup
- 1874 **Jernbanenettet** er nu væsentligt udbygget
- 1875 "**Studebanen**" den vestjyske længdebane åbnede 8. aug. Transport over større afstande af ferske varer åbner til et større marked og giver dermed bedre muligheder for en god pris. Den dygtige administrator J.B.S. Estrup er initiativtageren. Samtidig holdt sejladsen til Ringkjøbing Havn delvis op, fordi indsejlingen til Ringkjøbing Fjord tilsandede.
- 1879 **Jernbanebroen** over Limfjorden mellem Aalborg og Nørresundby åbnes 7. jan. Broen er 325 m lang.
- 1879 **Vemb-Lemvigbanen** åbnes 20. juli. En flok landboere havde forsamlet sig på Ramme Station for at se det første tog ankomme. Da toget skimtedes ude på linien, sagde gamle Terkel imponeret, idet han iagttog skinner og toghjul: "*Han ska' fan' me kjør' bestemt.*" Strækningen Lemvig-Thyborøn åbnedes 22. juli 1899. På denne strækning passerer man "*Victoria Street Station*" et trinbræt navngivet af de lokale beboere i Vejlbj. Den samlede banelængde er 60 km. I dag (1999) er der 18 togafgange daglig i hver retning plus 4 godstog.
- 1884 **Glyngøre-Skive Jernbane** indvies 15. maj. Banen blev nedlagt 22. maj 1971 for persontrafik, hvorimod godstrafik fortsatte til 1979. Den gamle stationsbygning er i dag indrettet som museum for jernbanen og fjordfiskeri. Den 29 km. lange strækning blev etableret som en kombineret cykelrute og natursti i aug. 1986. På ruten er der seks rasteplasser, men det er bestemt ikke en særlig cykelvenlig grusvej.

Tidligere udgivelser:

- 1980 Andorra
 1987 Arnold - novelle
 1990 Thailand på godt og ondt
 1991 Sydamerika Chile - Brasilien
 1992 "Jambo" Kenya - du forunderlige land
 1993 Barnløshed - adoption
 1994 En lille bid af tilskudssamfundet: "Jeg løfter røret"
 1994 Mine Tidsbilleder. Kronologiske leksika. *Ajourføres løbende*
 1994 Leksikassen. Ord jeg er ramlet i uden til fulde at forstå. *Ajourføres løbende*
 1994 Søren Aabye Kierkegaard - hvordan var han egentlig? *(Revideret 2007-2013)*
 1995 De Slesvigske Krige
 1995 Østeuropa i forandring
 1995 Colombia - smuk og mangfoldig
 1996 Hærvejens historie - i cykelhøjde
 1996 Øretæver i tilværelsen
 1996 Æseløre - litteraturanmeldelser. *Ajourføres løbende*
 1997 En dag i 1997
 1997 Budapest & Ungarn - i efterårsdragt
 1997 Lolland-Falster & Møn - i cykelhøjde
 1997 Ego - det bevidste jeg
 1997 En lille stump af det mægtige Kina
 1998 Storebælt - i cykelhøjde
 1999 Skt. Petersborg - paladsernes by bygget på sumpen
 1999 Sjælland Stevns - Masnedø - Asnæs - i cykelhøjde
 1999 Et eventyr om julenissens morgensvømmetur
 2000 Madeira - en blomstrende ø
 2000 Rom - Den evige Stad
 2001 En lille stump af Himalaya - verdens tag
 2001 Samos - en ferieø for alle
 2001 Samsø - i cykelhøjde
 2002 Limfjorden Ø - i cykelhøjde
 2002 Vest Stadil Fjord - i cykelhøjde
 2002 Wien - musikkens by
 2002 Mozart - hvordan var han egentlig?
 2002 Egypten - Nilens gave
 2003 Steen Steensen Blicher - hvordan var han egentlig? *(Revideret 2010)*
 2003 Vietnam - Østens smukke, venlige land i forandring
 2003 Limfjorden V - i cykelhøjde
 2003 Ragna Tang - en legende
 2004 Grænselandet - i cykelhøjde
 2005 H.C. Andersen - hvordan var han egentlig?
 2005 Mexicos - Store Riger
 2005 Sjælland N - i cykelhøjde
 2005 Paris - byernes by
 2006 IKA MARKED - gennem 27 år
 2006 Skal vi hejse Dannebrog, eller skal vi brænde det?

- 2006 Hven – i cykelhøjde
2006 Sydfyn og Det Fynske Øhav - i cykelhøjde
2006 Bulgarien – et smukt og alsidigt land
2006 Sydafrika – en regnbuenation
2007 Kaj Munk - hvordan var han egentlig? (Revideret 2012)
2007 Vendsyssel - i cykelhøjde
2007 N.F.S. Grundtvig - hvordan var han egentlig?
2007 Cornwall – den sydvestlige del af England
2008 Læsø "Kattegats Perle" – i cykelhøjde
2008 Ti Radioforedrag - fra The Big Bang til år 1380
2009 Ti Radioforedrag - fra år 1380 til år 1682
2009 Chile – det lange land i ly af Andesbjergene Peru – inkaernes land
2009 Lissabon – en smuk og alsidig by
2010 Bornholm – i cykelhøjde
2010 Canada - på tværs. Fra Newfoundland til Vancouver
2010 Julemærkets historie
2011 Hvidsten - gruppen
2011 Mariager Fjord og omegn - i cykelhøjde
2011 Tyrkiet - med fødderne i to kontinenter
2011 En lille julemus på spil
2012 Fregatten Jylland
2012 Kreta - Grækenlands største ø
2012 Ringkjøbing Fjord og omegn - i cykelhøjde
2013 Ringkjøbing By - i gåhøjde
2013 Ecuador og Galapagos - riget på ækvator

Frede Lauritsen - Herningvej 7B ^{1.1.} 6950 Ringkjøbing
Tf: 97 32 15 32 - 23 31 12 43
Mail: fredelau@webspeed.dk
Hjemmeside: www.h-f-lauritsen.dk